

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Alena Šorčíková

Trestněprávní ochrana i odpovědnost veřejných činitelů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Duben 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Kutné Hoře 9. 4. 2009

.....
Alena Šorčíková

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Kutné Hoře 9. 4. 2009

.....
Alena Šorčíková

Obsah:

Úvod.....	2
1. Cesta vývojem pojmu veřejného činitele až po současnost.....	3
1.1 Počátky trestněprávní ochrany a odpovědnosti veřejných činitelů.....	3
1.2 Trestní zákon z roku 1852	5
1.3 Definice veřejného činitele v trestním zákoně č. 86/1950.....	8
1.4 Vývoj současné právní úpravy.....	9
2 Trestněprávní ochrana a odpovědnost veřejných činitelů.....	13
2.1 Pojem odpovědnosti. Odpovědnost právní, trestněprávní.	13
2.2 Rozbor obecné definice veřejného činitele.....	15
2.3 Konkrétní vymezení pojmu veřejného činitele.....	24
2.3.2 <i>Soudní exekutoři</i>	28
2.3.3 <i>Zahraniční veřejní činitelé</i>	29
2.4 Problematika veřejných činitelů v praxi	29
3 Zvláštní část trestního zákona	33
3.1 Oddíl první trestního zákona: Trestné činy proti výkonu pravomoci státního orgánu a veřejného činitele.....	33
3.1.1 <i>Útok na státní orgán (§153, § 154)</i>	35
3.1.2 <i>Útok na veřejného činitele (§ 155, § 156)</i>	36
3.2 Oddíl druhý trestního zákona: Trestné činy veřejných činitelů.....	39
3.2.1 <i>Zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158)</i>	39
3.2.2 <i>Maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (§ 159)</i>	41
3.3 Oddíl třetí trestního zákona: Úplatkářství.....	42
3.3.1 <i>Přijímání úplatku (§ 160)</i>	45
3.3.2 <i>Podplácení (§ 161)</i>	45
3.3.3 <i>Nepřímé úplatkářství (§ 162)</i>	46
3.4 Vybrané související trestné činy	47
3.4.1 <i>Zasahování do nezávislosti soudu (§ 169a)</i>	47
3.4.2 <i>Pohrdání soudem (§ 169b)</i>	48
4. Vybrané otázky doplňující trestněprávní ochranu a odpovědnost veřejných činitelů.....	49
4.1 Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.....	49
4.2 Disciplinární odpovědnost.....	50
4.3 Odpovědnost za škodu.....	51
5. Úprava dané problematiky v zákoně č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník)	53
Závěr	57
Použitá literatura:.....	58
Použitá a citovaná judikatura:	59
Právní předpisy:	60
The Criminal protection and responsibility of public agents	61

Úvod

Stát je obecně chápán jako forma organizace lidské společnosti, jejímž cílem je vykonávat svěřené funkce na pozadí právního řádu. Jejím specifickým znakem je veřejná moc, která je mocí svrchovanou a nezávislou na jakékoli jiné moci¹. Tuto veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní, za určitých podmínek ji však může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů². Pokud určité osoby disponují veřejnou mocí, jsou v obecném zájmu ve zvýšeném rozsahu trestně chráněni a současně mají zvýšenou trestní odpovědnost. Nazýváme je veřejnými činiteli. Zvýšená trestněprávní ochrana a odpovědnost je jim poskytována z důvodu, že svěřením pravomoci se stávají veřejní činitelé častým předmětem protiprávních útoků a současně tu existuje riziko zneužití této pravomoci.

Zkoumání problematiky veřejných činitelů je předmětem této diplomové práce. V její první části je zařazen vývoj pojmu veřejného činitele napomáhající k pochopení současného postavení těchto osob. Na historický exkurz dále pak navazuje rozbor legální definice veřejného činitele. Ta je základem této práce i východiskem dalších kapitol. Následující kapitola je věnována zvláštní části trestního zákona - trestným činům, které tvoří jádro trestněprávní úpravy ochrany a odpovědnosti veřejných činitelů (pozornost tu věnuji především prvním dvěma oddílům hlavy třetí zvláštní části trestního zákona). Součástí mé práce je také zmínka týkající se některých otázek, jež s problematikou veřejných činitelů souvisí. Poslední kapitola je pak věnována novému trestnímu zákoníku a jeho úpravě postavení těchto osob.

¹ David Roman. Politologie. 5. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s. r. o., 2003. s. 125 – 129.

² Ústavní soud ČSFR. Sbírnka usnesení a nálezů, č. 1. Brno: 1992. s. 11.

1. Cesta vývojem pojmu veřejného činitele až po současnost

Trestní právo, stejně jako dnes, plnilo i v minulosti významnou úlohu jako prostředek ochrany nejen života a zdraví, základů společenského zřízení a vlastnictví, ale jeho úkolem byla také ochrana státu a jeho představitelů.

1.1 Počátky trestněprávní ochrany a odpovědnosti veřejných činitelů

V patrimoniálním a stavovském státě má trestní právo soukromý charakter, není tak výrazem veřejného zájmu společnosti, ale chrání především soukromé zájmy jejích členů. Trestné činy nebyly chápány jako útoky proti státu či společnosti, ale přistupovalo se k nim jako k soukromoprávním deliktům. Dokonce i útok na panovníka je po dlouhou dobu považován za útok vůči osobě, jeho rodu¹. Jsou to však právě delikty, které se dotýkají obecných zájmů, které jako jedny z prvních překonávají tento soukromoprávní charakter trestního práva.

K rozvinutí trestního práva dochází v době stavovské, kdy sílí snahy o zvýraznění ochrany státního aparátu před útoky ze strany feudální veřejnosti, ale také snahy o právní zakotvení široké ochrany panovníka a jeho moci. Těžiště takovýchto trestněprávních norem nalézáme především v právu zemském. Za významné považujeme především delikty namířené proti státu, kam řadíme nejen delikty namířené proti králi, bezpečnosti a celistvosti země, ale také útoky proti státnímu aparátu, tj. proti vládě, zemským úředníkům, proti městským radám, městským soudům, včetně trestných činů spáchaných v souvislosti s úřední činností². Zvláštní trestní ochraně podléhal především panovník, představitel feudálního státu, hlava feudální hierarchie a státního aparátu. K posílení jeho ochrany v zákonodárství i soudní praxi dochází v letech 1547- 1549. V souvislosti s vítězstvím panovníka nad stavovským povstáním v roce 1547 byla trestněprávně zakotvena v Zemském zřízení 1549 trestní ochrana panovníka, tj. jeho práv a výsad a důstojnosti, uzákoněním deliktu nazývaného podle římskoprávních vzorů *crimen laese Maiestatis*³. Trestné činy namířené proti státnímu aparátu upravovaly právní normy, pro které byla charakteristická především strohost i přísnost. Při zkoumání této problematiky se proto vychází z analýzy soudních nálezů.

¹ Malý Karel. České právo v minulosti. 1. vydání. Praha: Orac, 1995. s. 113 – 124.

² Malý Karel. Trestní právo v Čechách v 15. -16. století. 2. vydání. Turnov: vydala Univerzita Karlova, 1989. s. 52 – 80.

³ Malý Karel. K českému trestnímu právu 15. -16. století. Praha: nakl. Československé akademie věd, 1962. s. 37 – 104.

Činy, které jakýmkoliv způsobem snižují vážnost soudních rozhodnutí, soudních orgánů nebo jednotlivých členů soudů, jsou považovány za trestné, neboť jsou to právě feudální soudy, které byly jedním z nejdůležitějších orgánů státní moci. Právní obyčeje, soudní nálezy chránící jednotlivé složky státního aparátu, byly právně zakotveny ve Vladislavském zřízení zemském v roce 1500. Tuto problematiku můžeme rozdělit do tří oblastí: normy chránící feudální soud a průběh soudního řízení, normy obsahující trestněprávní ochranu menších úředníků zemských a v neposlední řadě trestněprávní normy chránící nejvyšší úředníky zemské. Ochranu i odpovědnost státních úředníků nalzáme nejprve u soudů. Radíme sem ustanovení ukládající soudcům povinnost u soudu zasedat (svévolný odchod nebo nedostavení se k soudu bylo trestáno ztrátou úřadu), ustanovení zakazující soudcům poskytovat „rady nebo naučení“ při odkladu přelíčení. Trestní odpovědnost je však postihovala také v případě, že jim byl prokázán přestupek ohrožující vážnost soudu. Vlastní ochrana soudců byla založena především na jejich ochraně před obviněním, že nespravedlivě soudili. Právním základem odpovědnosti úředníků byla jejich přísaha, úředníci museli přísahat Bohu, všem svatým, králi, pánům, rytířstvu a vši obci království českého „*pravdu vésti a křivdu tupiti, tajnost všecku v radách zachovati, a to ani pro přízeň ani pro nepřízeň, ani pro kterou jinú věc*“. Porušení této přísahy pak bylo dostačujícím důvodem ke zbavení úředníka jeho hodnosti. Zákonodárství týkající se ochrany nejvyšších úředníků a soudců bylo poměrně strohé, intenzita trestněprávní ochrany byla však velmi vysoká, jen zřídka se vyskytoval mírnější trest než trest smrti. Při zkoumání této problematiky vycházíme především z jednotlivých ustanovení Vladislavského zřízení zemského, konkrétně pak je to jeho článek 422. Tento článek totiž zakazuje prošení o zemské úřady, trestem smrti a konfiskací je trestán ten, kdo by se za života úředníka ucházel o jeho úřad. Trestné činy, které směřují vůči nižším úředníkům (komorník, místosudí, místopísař, úředník králové, proboštův úředník, úředník podkomořího, písař menších desek zemských a místopurkrabí jsou podle Všehrdových Knih devaterých považovány za menší, nižší úředníky), nebo které páchají sami tito úředníci, jsou naopak upraveny celou řadou článků tohoto zřízení. Ustanovení článku 241 je základní normou, která chrání menší úředníky zemské před nařčením z porušení úřední povinnosti, trest smrti stanoví jak za porušení úřední povinnosti, tak i za nepravdivé nařčení z takového jednání. Rozsah nařčení byl formulován neurčitě a umožňoval tak extenzivní výklad, bezpochyby jím

však bylo pouze takové jednání, které bylo spjato s výkonem úřadu. Článek 243 Vladislavského zřízení zemského zakotvoval zákonnou presumpci neomylnosti menších úředníků, protože k prokázání takového nařčení bylo třeba pouze svědectví členů zemského soudu většího, obvinění muselo být žalobcem před soudem prokázáno a tíha těchto žalobních důkazů ležela plně na něm. Za důležité je však třeba považovat také to, že nařčení nebylo trestně stíháno ex offio, ale na základě iniciativy nařčeného úředníka. V případě, že by se ale z nařčení neočistil, byl by postižen stejným trestem jako ten, kdo jej nepravdivě nařkl. Obecně lze tedy říci, že v 16. století je v Čechách již vytvořen složitý systém trestněprávních norem, který účelově staví osoby tvořící státní aparát do pozice nedotknutelných lidí stojících nad společností.

Propracování skutkových podstat trestných činů proti panovníkovi značilo nástup absolutismu¹, k jeho právnímu zakotvení došlo vydáním Obnoveného zřízení zemského roku 1627 pro Čechy, roku 1628 pro Moravu. Trestní ochrana není poskytována nadále již státu, stavovské obci, ale především panovníkovi a jeho výsostným právům. První trestní zákoník, který platil na území českého státu, byl trestní zákoník Josefa I. z roku 1707, ponechával však dřívější trestní normy v platnosti, neboť byl jen podpůrným zákonem pro země České koruny. Obsahoval ale také ustanovení týkající se zneužití funkce soudce, tedy jednání, které dnes chápeme jako trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele, za který byl ukládán trest smrti nebo vypovězení².

1.2 Trestní zákon z roku 1852

Významnou změnu přinesl do trestního práva trestní zákon z roku 1852, který byl novelou trestního zákoníku z roku 1803, byl základem rakouského a později i československého trestního práva a ovlivnil jeho vývoj u nás až do roku 1949. Ustanovení obsahující definici veřejného činitele v tomto zákoně ještě nenalzáme, ale velmi se jí blíží § 68 obsažený v hlavě osmé tohoto trestního zákona, který upravuje zločin pozdvižení namířený vůči osobám ve vrchnostenském postavení: *„Při tom nečiní rozdíl, zdali násilí směřuje proti soudci, proti osobě vrchnostenské, proti úředníku, proti vyslanci, zřizenci nebo služebníku úřadu státního nebo obecního, proti strážní*

¹ Bílý Jiří L.; Právní dějiny na území České republiky. Praha: Linde, 2003. s. 449 - 453

² Jánošíková Petra, Knoll Vilém, Rundová Alena. Mezníky českých právních dějin. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. s. 103 - 126

civilní, finanční nebo vojenské, nebo proti četníku, anebo proti úředníku lesnímu, k hlídání lesů ustanovenému, byť i byl ve službě soukromé, jen když jest příslušným úřadem zeměpanským do přísahy vzat, nebo proti osobám k lesům dohlížejícím, tímž způsobem do přísahy vzatým, nebo proti osobě k dohledu na státních nebo soukromých železnicích nebo k obstarávání jízdy na nich nebo k ochraně nebo k provozu státního telegrafu zřízené, pokud osoby ty vykonávají nějaký rozkaz vrchnostenský, anebo konají úřad svůj nebo svou službu“. Nápadná je tu především ochrana osob vykonávajících lesní službu, či službu na železnici, která tak zcela jistě ovlivnila současnou definici veřejného činitele. Zločiny upravené touto hlavou, tedy zločiny pozdvižení a vzbouření, za které hrozil pachateli při stanném právu trest smrti, však nebyly v praxi příliš používány. Ochrana osob definovaných v § 68 byla doplněna dvěma přestupky, § 312 zakotvující přestupek urážky těchto osob slovem nebo skutkem a § 314 vměšování se do výkonu služeb veřejných. Tento trestní zákon tedy poskytoval zvýšenou trestní ochranu státu a jeho orgánům, což se odráží dále například ve zločinu veřejného násilí, chránícím zvláště příslušníky policie a četnictva¹. Zločin veřejného násilí byl upraven ve třech skutkových podstatách rozpracovaných v § 76, § 78 a v § 81, lze jej přirovnat k trestným činům oddílu prvního hlavy třetí současného trestního zákona. Zločiny dle § 76 a § 78 se velmi blíží trestnému činu útoku na státní orgán, ve svých ustanoveních obsahují výrazy *násilným jednáním proti soudu, veřejnému úřadu, korporacím zákonně uznaných*, které nás k tomuto porovnání přivádí nejvíce. § 81 upravuje třetí skutkovou podstatu zločinu veřejného násilí, a sice násilné vztažení ruky na vrchnostenské osoby, včetně nebezpečného vyhrožování. Tento zločin tedy lze považovat za obdobu dnešního trestného činu útoku na veřejného činitele. V hlavě 10., nazvané O zlém užívání moci úřední, došlo k zakotvení odpovědnosti osob za výkon funkce, kterou byli pověřeni. § 101 a 102 je obdobou dnešního trestného činu dle § 158 současného trestního zákona, odstavec druhý § 101 obsahuje definici úředníka, subjektu, na kterého se dané ustanovení použije, § 102 pak stanoví okruh osob, který se tohoto zločinu dopouští především.

§101. Každý úředník státní nebo obecní, kterýž v úřadě, jímž vázán jest, moci sobě svěřené jakým koli způsobem zle užívá, aby někomu, ať jest to stát, obec nějaká nebo jiná osoba, škodu spůsobil, dopustí se takovým zlým užíváním zločinu, nechť se byl

¹ Adamová K., Soukup L.; Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 325 – 343.

k tomu svěsti dal zjištění, nebo jinak naruživostí anebo vedleším úmyslem.

Za úředníka pokládati se má ten, kdož mocí rozkazu veřejného, přímo nebo prostředně daného, buď on pod přísahou nebo nebud', povinen jest, obstarávati práce vlády.

§102. V takových okolnostech dopustí se zločinu toho zvláště:

- a) soudce, státní zástupce nebo jiný úředník vrchnostenský, jakož i každý jiný úředník v povinnostech postavený, kterýž od zákonného plnění povinnosti své úřední odvrátiti se dá;*
- b) každý úředník, kterýž ve věcech úředních, tudíž i notář, kterýž při zdělávání nebo vyhotovování nějaké listiny notářské vysvědčí nepravdu;*
- c) kdo tajemství úřední jemu svěřené způsobem nebezpečným vyjeví; kdo listinu pod dohled úřední jemu svěřenou zmaří, nebo ji někomu proti povinnosti sdělí;*
- d) advokát nebo jiný přísežný zástupce, kterýž straně své na újmu při zdělávání spisů právních nebo jinak radou a skutkem jest nápomocen odpůrci.*

Obecně lze tedy říci, že ochrana a odpovědnost osob nadaných mocí úřední byla oddělena od ochrany osob, jejichž výčet byl obsažen v § 68, tedy od výčtu osob ve vrchnostenském postavení. Okruh osob, které se mohly dopustit zneužití úřední moci, stanovil tento zákon úžeji než okruh osob, jimiž byla poskytována při výkonu jejich činnosti zvýšená ochrana. U tohoto trestního zákona sledujeme v některých směrech již podobné rysy se současným trestním zákonem. Byl jistě při nejmenším inspirací při jeho tvorbě.

Po vzniku Československé republiky bylo třeba i v trestním právu překlenout mezery způsobené změnou státní formy, tyto problémy byly vyřešeny přijetím zákona č. 11/1918, tzv. recepční normou. V oblasti trestního práva tato norma znamenala, že zůstal v platnosti se změnami a doplňky rakouský trestní zákon z roku 1852. Významným legislativním počinem v oblasti trestního práva bylo vydání zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. Tento zákon vyplňoval mezery v právním řádu, neboť se věnoval ochraně československého státu a jeho ústavních činitelů¹. Hlava druhá tohoto zákona poskytovala zvýšenou ochranu bezpečnosti ústavních činitelů a cti prezidenta republiky, týkala se poškozování republiky a útoků na veřejné činitele. § 7 -

¹ Malý Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. vydání. Praha: Linde, 1999. s. 337 – 340.

§ 11 tohoto zákona byly v době jeho přijetí klíčovou částí tohoto předpisu v souvislosti s atentátem na ministra financí Aloise Rašína, tato ustanovení postihovala útoky na život ústavních činitelů, jejich tělesné poškození či osobování si jejich moci. Po osvobození v roce 1945 byla na základě ustanovení ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. ČSR v plném rozsahu obnovena platnost trestněprávních předpisů vydaných do 30. 9. 1938¹.

1.3 Definice veřejného činitele v trestním zákoně č. 86/1950

Po únoru 1948 vláda stanovila jako jeden z cílů změnu právního systému, do vývoje trestního práva významně zasáhla právníká dvouletka, neboť jejím výsledkem bylo také vypracování nového trestního zákona. Dne 12. července 1950 schválilo Národní shromáždění mimo jiné i přijetí trestního zákona č. 86/1950. Tento trestní zákon je v historickém vývoji nejbližší současnému trestnímu zákonu. Ve svých ustanoveních, konkrétně v § 75 odst. 10 obsahuje již definici veřejného činitele: „*Veřejným činitelem je ten, kdo obstarává veřejné věci, byv k tomu povolán; za těchto podmínek je veřejným činitelem zejména*

- a) *člen národního výboru, jiný podle zákona zvolený zástupce lidu, soudce z lidu, funkcionář lidového družstva,*
- b) *státní zaměstnanec,*
- c) *řídící nebo rozhodující zaměstnanec státního, národního, komunálního nebo jiného veřejného podniku anebo lidového družstva*
- d) *příslušník branné moci nebo jiného ozbrojeného sboru, nebo orgán povoláný chránit nebo zajišťovat bezpečnost lidí a majetku anebo provádět svým osobním úkonem rozhodnutí veřejného činitele“.*

Porovnáme-li tuto definici se současným chápáním pojmu veřejného činitele, je na první pohled velmi stručná. Vychází z klíčového pojmu „obstarávání veřejné věci“, jenž lze přirovnat k pojmu „obstarávání věcí obecného zájmu“, se kterým současný trestní zákon operuje v oddílu třetím hlavy třetí, nazvaném Úplatkářství. Pojem veřejného činitele obsažený v trestním zákoně z roku 1950 je tak mnohem širší, do okruhu

¹Soukup Ladislav. Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945- 1990. Praha: nakladatelství Karolinum, 2002. s. 209 - 225

veřejných činitelů zahrnoval i pracovníky hospodářské oblasti, na základě judikatury v minulosti navíc docházelo k extenzivnímu výkladu tohoto pojmu.

Ve zvláštní části zákona byly trestné činy rozděleny do 10 hlav podle chráněných zájmů, v souladu se změnami společenského řádu. Hlava třetí se týkala trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných, zahrnovala tak činy proti lidově-demokratickému státnímu aparátu, včetně ochrany veřejných činitelů a trestů za porušení povinností veřejným činitelům uložených. Konstrukce trestných činů páchaných veřejnými činiteli byla velmi podobná současné úpravě, v § 175 zakotvovala úmyslné porušení povinnosti veřejného činitele, v § 176 pak jeho nedbalostní formu. Zaměříme-li se ale na trestné činy směřované vůči veřejným činitelům, je na první pohled zřejmé, že tato problematika byla upravena mnohem širěji. Trestný čin násilí na veřejném činiteli se v zásadě velmi blíží trestnému činu útoku na veřejného činitele, další trestné činy se však již tolik nepodobají. Nacházíme tu trestný čin rušení výkonu pravomoci veřejného činitele a trestný čin urážky veřejného činitele, tedy ustanovení poskytující ochranu veřejným činitelům před vměšováním či urážkou. Výčet takovýchto trestných činů však není ještě úplný, neboť tento trestní zákon obsahoval v § 178 trestný čin osobování si pravomoci veřejného činitele. Je tedy zřejmé, že tento trestní zákon kladl značný význam na ochranu veřejných činitelů v nepoměru k jejich odpovědnosti, logicky lze však vyvodit úzkou souvislost s totalitním režimem.

1.4 Vývoj současné právní úpravy

Po přijetí nové ústavy v roce 1960 se vytvořily snahy o rekodifikaci celého právního odvětví, a tak lépe reflektovat na ideologická východiska dané ústavou. V rámci této kodifikační vlny byl přijat i nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 1962 a který s četnými novelizacemi platí v podstatných částech dodnes.

Původně byla obsažena definice veřejného činitele v § 89 odst. 8 a tento odstavec zněl takto: „*Veřejným činitelem je volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník národního výboru, soudu nebo jiného státního orgánu, státní hospodářské, družstevní nebo společenské organizace nebo příslušník ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena.*

*K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení toho zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností*¹. Tato původní definice v sobě tedy zahrnovala výrazy „státní hospodářské, družstevní nebo společenské organizace“, což způsobilo, že za veřejné činitele tak byly považovány osoby z hospodářské oblasti.

Zvláštní část byla v trestním zákoně rozčleněna na dvanáct hlav, kde posloupnost jednotlivých hlav vyjadřovala přednost trestněprávní ochrany státu a společnosti před ochranou práv jednotlivce. Třetí hlava tedy pojednávala o trestných činech proti pořádku ve věcech veřejných. Jejím cílem byla především ochrana před jednáním, které ohrožovalo orgány socialistického státu, podryvalo důvěru v ně apod. Oddíl první této hlavy se týkal trestných činů proti výkonu pravomoci státního orgánu a orgánu společenské organizace a veřejného činitele. Jako trestný čin se posuzoval přímý útok či vyhrožování násilím, ale také hrubá urážka či pomluva nejen státního orgánu, ale také veřejného činitele, a to při výkonu pravomoci nebo pro tento výkon. Oddíl druhý se stejně jako dnes věnoval trestným činům veřejných činitelů a oddíl třetí pak úplatkářství. Původně však trestní zákon ve třetím oddílu neobsahoval zvláštní ustanovení týkající se veřejných činitelů.

Po roce 1989 bylo nutné vyrovnat se s potřebou odstranit z trestního práva zejména ty instituty, které byly vlastní předchozímu totalitnímu režimu. Prostředkem k tomu se staly velké novely trestního zákona¹.

První změnu v chápání veřejného činitele přinesl zákon č. 175/1990 Sb., na základě kterého došlo nejenom k přeo značení z odstavce osmého na devátý, ale také k vypuštění slov „ státní hospodářské, družstevní nebo společenské organizace“, tedy té části ustanovení, která byla považována za velmi nežádoucí ve vztahu k demokratickému právnímu řádu. Po této novele trestního zákona bylo však sporné, zda mezi státní orgány lze zahrnout i orgány státních organizací, pokud na základě zákonného zmocnění plní některé funkce státní správy. Touto novelou byli totiž mimo pracovníků hospodářských, družstevních či společenských orgánů vypuštěni z definice veřejného činitele i pracovníci státních organizací, pokud se podíleli na plnění úkolů státu a společnosti a používali při tom pravomoci, která jim byla v rámci odpovědnosti

¹ Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 7.

za plnění těchto úkolů svěřena¹. Změny společenského uspořádání vyvolaly přijetí ještě jedné novely - a to zákona č. 557/1991 Sb., který nahradil slova „národního výboru“ slovy „orgánu státní správy a samosprávy“.

Další vlna novel v roce 1999 rozšířila pojem veřejného činitele, došlo k tomu na základě zákona č. 96/1999 Sb., který do trestního zákona vložil ustanovení § 162a, který ve svém druhém odstavci říká, že „*veřejným činitelem podle § 160 až § 162 Tz se vedle osoby uvedené v § 89 odst. 9 Tz rozumí též jakákoliv osoba zastávající funkci v zákonodárném nebo soudním orgánu veřejné správy cizího státu nebo v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát, nebo v mezinárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného, pokud je s výkonem takové funkce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí*“.

Tato změna dle důvodové zprávy byla vyvolána potřebou souladu s Úmluvou o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích².

Zákon č. 238/1999 rozšířil pojem veřejného činitele legálně definovaný v ustanovení § 89 odst. 9 tak, že při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštních právních předpisů je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží. Reagoval tak na situaci, kdy v rámci výkonu jejich povolání jsou osoby vykonávající činnost lesní stráže atd. vystaveny zvýšenému riziku napadení a útoků proti svému životu, zdraví.

Je nepochybné, že v důsledku různých změn je trestní zákon zahlcen nesystémovými změnami a doplňky, nepůsobí tak konzistentně, a přesto se vlna novel nezastavila. Zákon č. 120/2001 Sb. k veřejným činitelům přiřadil dále soudní exekutory při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle tohoto zákona, tedy exekučního řádu.

V souvislosti pak s plněním mezinárodních závazků byla zákonem č. 265/2001 definice veřejných činitelů doplněna o větu: „Funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru cizího státu, se za těchto podmínek považuje za veřejného činitele, pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.“.

¹ Šámal, Púry, Rizman. Trestní zákon: komentář. Díl I (§1 až § 90). 6. vydání. Praha: Beck, 2004. s. 663

² Jelínek Jiří. Trestní právo - novelizace v letech 1997 až 1999. Praha: Linde, 2000. s. 9 – 16, 22 – 23.

V neposlední řadě pak zasáhl do definice zákon č. 362/2003 Sb. tím, že nahradil slovo „ozbrojeného“ slovem „bezpečnostního“.

Tímto zákonem je uzavřen vývoj pojmu veřejného činitele od nejstarších dějin až po blízkou současnost. Dnes tedy § 89 odst. 9 trestního zákona zní: „*Veřejným činitelem je volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu,^{1a)} pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. Při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštních právních předpisů¹⁾ je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží. K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností. Funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru cizího státu, se za těchto podmínek považuje za veřejného činitele, pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.“*

^{1a)} Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů.

¹⁾ Zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon. Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, ve znění pozdějších předpisů.

2 Trestněprávní ochrana a odpovědnost veřejných činitelů

2.1 Pojem odpovědnosti. Odpovědnost právní, trestněprávní.

Osoby, které vykonávají určitou jim svěřenou pravomoc, jež je na jedné straně zneužitelná, na druhé straně je však vystavuje nebezpečí častějšího napadení, jsou příčinou zakotvení institutu trestněprávní ochrany a odpovědnosti veřejných činitelů.

Institut odpovědnosti vychází obecně z filozoficko-etických představ o tom, jak je člověk odpovědný za svoje jednání před ostatními lidmi, společností či sám před sebou. Chování člověka může být hodnoceno z hlediska práva, akceptovaných norem mravních, norem politických nebo z hlediska dalších hodnotových systémů¹. Problematika odpovědnosti je značně rozsáhlá, podle toho, který normativní systém je porušen, rozlišujeme odpovědnost morální, politickou či právní. V zásadě však platí, že za porušení právní povinnosti může podle okolností vedle sebe nastoupit odpovědnost právní, politická i morální. Naopak z porušení pouhé povinnosti morální či politické může nastat pouze odpovědnost morální a politická, následkem je pak ztráta důvěry příslušných orgánů nebo morální odsouzení společnosti.

Právní odpovědností se rozumí uplatnění nepříznivých následků stanovených právní normou vůči tomu, kdo porušil právní povinnost. Stěžejní zásadu právní odpovědnosti stanoví čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, z něhož vyplývá, že právní odpovědnost může být státní mocí uplatňována jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon. Hranice mezi odpovědností právní a jinými druhy odpovědnosti je tak právně vymezena a striktně stanovena primárními normativními akty. Jinak než zákonem tedy nelze měnit rozsah a meze právní odpovědnosti, a to v souladu s ústavním pořádkem. V souvislosti s naším vnitrostátním právem rozlišuje teorie práva různé druhy právní odpovědnosti: trestněprávní odpovědnost, správněprávní odpovědnost, disciplinární odpovědnost a odpovědnost za soukromoprávní delikt. Samostatnou pozici zaujímá ještě odpovědnost ústavněprávní. Obecně platí, že existující druhy právní odpovědnosti plní jednu či více ze čtyř základních funkcí. Jedním z účelů právní odpovědnosti je odčinit škodlivý následek formou kompenzace, jedná se o tzv. funkci reparační. Funkcí satisfakční se rozumí právo dotčené osoby na její ochranu včetně přiměřeného zadostiučinění. Dále se

¹ Boguszak J., Čapek J., Gerloch A.; Teorie práva. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2001. s. 160 – 166.

pak jedná o funkci represivní a preventivní.

K ochraně společenských vztahů nejdůležitěji slouží uplatnění odpovědnosti trestněprávní. Odpovědnost trestněprávní je institutem trestního práva hmotného, je představována jednotou dvou prvků: trestným činem a trestněprávními sankcemi. Naše platné trestní právo zná pouze individuální trestní odpovědnost fyzických osob, tj. odpovědnost fyzického individua nastupující v důsledku zaviněného porušení norem trestního práva. V současnosti tedy právní řád nezakotvuje institut kolektivní odpovědnosti, trestní odpovědnost právnických osob je považována za jednu z nejkontroverznějších otázek právní teorie. Stojí tu proti sobě jak důvody pro její zavedení, tak argumenty proti. V současnosti vycházíme z toho, že právnická osoba je fikcí, umělou konstrukcí bez reálného podkladu, nemá vůli. Bez vůle není viny, a tedy ani trestní odpovědnosti¹. Naproti tomu však stojí argumenty vycházející z toho, že velmi často jsou právnické osoby nástrojem ke spáchání trestných činů. V moderní společnosti dochází k jejich rozmachu, jejich reálná moc sílí. V současnosti tedy platí, že pachatelem trestného činu může být pouze fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu. Za důležité však považují také zmínit, že subjektem trestného činu může být v zásadě pouze taková fyzická osoba, která dosáhla v době spáchání trestného činu zákonem požadovaného věku a v době jeho spáchání byla příčetná. Některé trestné činy jsou však výjimečné. Výjimečné v tom, že vyžadují zvláštní vlastnosti pachatele, jeho zvláštní postavení nebo způsobilost. Dochází tak k omezení okruhu osob, jež mohou onen trestný čin spáchat, jde o tzv. fakultativní znaky skutkové podstaty, které charakterizují pachatele trestného činu. Subjekty trestného činu se zvláštními vlastnostmi, ve zvláštním postavení nebo se způsobilostí, rozděluje trestněprávní nauka na dvě skupiny – *konkrétní* subjekt (kterým je např. dlužník jako pachatel poškozování věřitele dle § 256) a *speciální* subjekt (kam řadíme pro dané téma významné např. trestné činy veřejných činitelů, trestný čin přijímání úplatku či další). Obecně tedy platí, že takováto ustanovení trestního zákona, jež zužují okruh pachatelů, mají ve vztahu k obecným ustanovením povahu normy speciální.

S postavením veřejných činitelů je spojena zvýšená trestněprávní odpovědnost, která je však vyvažována i zvýšenou právní ochranou, kterou požívají veřejní činitelé

¹ Jelínek J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 200 – 205.

při výkonu svých oprávnění a pravomocí.

2.2 Rozbor obecné definice veřejného činitele

Dominujícím pojmem této diplomové práce je pojem „veřejný činitel“. V zásadě obecně se má za to, že současná právní úprava týkající se tohoto pojmu není příliš přehledná. Trestní zákon jej vymezuje jak obecně, tak konkrétně v § 89 odst. 9, zvlášť pak pro případy úplatkářství v § 162a odst. 2¹. Základním vymezením je však obecná definice veřejného činitele obsažená v § 89 odst. 9, která bude také základem této podkapitoly.

Z § 89 odst. 9 se tradičně vyvozuje, že osoba veřejného činitele musí splňovat čtyři následující znaky:

1. Jde o osobu výslovně uvedenou v trestním zákoně s vymezením její konkrétní funkce nebo postavení, tedy o osobu voleného funkcionáře nebo jiného odpovědného pracovníka orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušníka ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, o soudního exekutora při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu (kterým je zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů).
2. Jedná se o osobu, která se podílí na plnění úkolů společnosti a státu.
3. Jedná se o osobu, která k výkonu své pravomoci užívá svěřenou pravomoc.
4. Podmínkou k trestní ochraně a odpovědnosti veřejného činitele je podle § 89 odst. 9., třetí věty požadavek, aby byl trestný čin spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností.

Ad 1) Základní a současně nejkonkrétnější podmínkou pro postavení veřejného činitele je podmínka, aby šlo o osobu v trestním zákoně výslovně uvedenou s vymezením její konkrétní funkce nebo postavení. Vychází se z předpokladu, že v nepřetržitém vývoji státního aparátu i ostatních souvisejících složek nemůže být zákonem podán taxativní výčet kategorií všech osob nacházejících se v postavení

¹ Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 2 – zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 239 – 243.

veřejného činitele¹. Výčet těchto osob je tedy podán poměrně obecně a platí, že jejich okruh nelze analogicky rozšiřovat². Novelou trestního zákona bylo připuštěno, aby veřejným činitelem byla i osoba, která obecné podmínky prvního znaku definice sice nesplňuje (případ tzv. stráží), nadále však platí, že jde o osobu v trestním zákoně výslovně uvedenou.

Podle § 89 odst. 9 se tedy za veřejného činitele mj. považuje volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy nebo orgánu samosprávy atd. Obecně dle slovníků cizích slov se pod pojmem funkcionář rozumí úředník společenských a zájmových organizací nebo státních orgánů, osoba zastávající určitou funkci. Zákon nám pak říká, že musí jít o osobu voleného funkcionáře, tedy o osobu, která byla do své funkce zvolena (zde vycházíme z Ústavy, konkrétně z čl. 16 a násl. a 102). Za veřejného činitele je však dle dikce zákona považován i jiný odpovědný pracovník. Taková fyzická osoba se tímto odpovědným pracovníkem může stát jakýmkoliv způsobem – nejen tedy volbou, ale také jmenováním, ustanovením, pověřením apod., nemá tu význam, zda její služební, pracovní poměr je trvalý, dočasný, zda jde o pouhý ojedinělý úkol. Skupina volených funkcionářů tak nemá vůči jiným odpovědným pracovníkům žádný zvláštní režim.

Dále se tak dostáváme k dalšímu pojmu a to orgánu státní správy, orgánu samosprávy a jinému státnímu orgánu. Dle teorie správního práva je nejširším pojmem pojem veřejné správy, kterou se rozumí správa vykonávaná ve veřejném zájmu, která je na základě čl. 3 odst. 2 Listiny základních práv a svobod více vázána právem. Státní moc může být totiž uplatňována jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon. Dle povahy nositele veřejné moci se obvykle člení na *státní správu, samosprávu a ostatní veřejnou správu*³. Státní správu z hlediska vykonávajících ji subjektů rozdělujeme na státní správu přímou, prováděnou bezprostředně orgány státu, a na státní správu nepřímou, vykonávanou v přenesené působnosti veřejnoprávními korporacemi (obce, kraje) nebo jejíž výkon byl na základě a v souladu se zákonem propůjčen soukromé fyzické nebo právnické osobě (případ osob působících jako lesní stráž apod.). V souladu s výše uvedeným je tedy orgánem veřejné správy jak státní orgán vykonávající přímou státní správu, tak jiný i jiný subjekt nadaný

¹ Jelínek J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 517.

² R NSČR sp. zn. 5Tz 136/2001

³ Sládeček Vladimír. Obecné správní právo. Praha: Aspi, 2005. s. 17 – 23.

samosprávou či pověřený výkonem státní správy. Orgánem státní správy je subjekt vykonávající přímou státní správu- zpravidla *státní orgán*. Státními orgány jsou tedy zejména orgány státní správy spolu se zákonodárnými orgány, soudy a státním zastupitelstvím.

Orgán státní správy je pojmem, který ve svých ustanoveních užívá zákon č. 2/1969 Sb., tedy kompetenční zákon, v novějších právních předpisech však již převažuje pojem správní úřad. Součástí skupiny orgánů státní správy jsou i dle kompetenčního zákona také ústřední orgány státní správy (např. jednotlivá ministerstva).

Státními orgány jsou dále orgány zákonodárné, vymezené Ústavou. Ústava České republiky upravuje moc zákonodárnou ve své hlavě druhé (čl. 15 a násl.), říká nám mj., že zákonodárná moc v ČR náleží Parlamentu, který je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Dalšími státními orgány se rozumí soustava soudů. Moc soudní je na nejvyšší úrovni upravena hlavou čtvrtou Ústavy České republiky. Je tvořena Ústavním soudem- soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 zákona č. 1/1993 Sb.) a soustavou soudů, kterou tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy (čl. 90 Ústavy).

V neposlední řadě doplníme výčet státních orgánů o soustavu úřadů státu určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech jí svěřených zákonem, tedy o státní zastupitelství (zákon č. 283/1993 Sb.). Soustava státního zastupitelství je tvořena Nejvyšším státním zastupitelstvím, vrchním státním zastupitelstvím, krajským státním zastupitelstvím a okresním státním zastupitelstvím (§ 6 zákona č. 283/1993 Sb.). Jde obecně o orgán, jenž vystupuje jménem státu, plní jeho úkoly, má ale samostatnou působnost a pravomoc i samostatnou organizační strukturu.

V souladu s výše uvedeným platí, že další součástí veřejné správy je vedle státní správy samospráva. Pro samosprávu je typické, že je vykonávána subjekty odlišnými od státu- veřejnoprávními korporacemi. Jejím předmětem je správa části veřejných věcí na místní úrovni (obce, kraje), nebo souvisejících s výkonem určitého svobodného povolání. Samosprávné subjekty lze na základě principu územního či personálního klasifikovat na samosprávy územní a zájmové (profesní, stavovské, personální)¹.

¹ Sládeček Vladimír. Obecné správní právo. Praha: Aspi, 2005. s. 244.

Na základě novely trestního zákona (zákon č. 557/1991 Sb.) byl do definice veřejného činitele vnesen pojem samosprávy, avšak bez další bližší specifikace. Tato situace byla příčinou řady sporů, zda -li chápat ve smyslu § 89 odst. 9 trestního zákona samosprávu jako pouze samosprávu územní, nebo zda do ní zahrnout i samosprávu profesní. V současnosti se však trestněprávní teorie i praxe přiklonila k názoru, že orgány zájmové samosprávy nelze považovat za veřejné činitele ve smyslu § 89 odst. 9 trestního zákona¹. Za orgány samosprávy ve smyslu tohoto ustanovení jsou totiž považovány orgány, jejichž činnost se týká věcí veřejných na určitém území a dopadá na větší skupiny osob, což splňují jen takové samosprávné orgány, jejichž činnost je svým rozsahem a povahou obdobná činnosti státní správy². Jak nám sama říká teorie správního práva, zájmová samospráva spočívá na exkluzivitě osobního substrátu, k možnosti získat v ní členství jsou vyžadovány i další předpoklady, např. dosažení určitého vzdělání, praxe apod., nedopadá tedy na větší skupiny osob. Z obdobných důvodů nelze považovat za samosprávu ve smyslu § 89 odst. 9 trestního zákona ani samosprávu stavebního bytového družstva³, tedy obecně orgány družstev.

Jistá shoda však panuje v tom, že v definici veřejného činitele se za orgány samosprávy považují orgány samosprávy územní. Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů tvořící územní celek. Ten je vymezen hranicí území obce, jde o veřejnoprávní korporaci, která v právních vztazích vystupuje svým jménem a nese odpovědnost vyplývající z těchto vztahů. U obcí se tedy jedná o obecní zastupitelstvo, radu obce, starostu, obecní úřad a zvláštní orgány obce. Ve městech jsou to pak orgány plnící obdobné funkce (zastupitelstvo města, rada města, primátor, magistrát, zvláštní orgány města). Ze soudní judikatury⁴ vyplývá, že statut veřejného činitele je přiznán také osobě strážníka obecní, respektive městské policie. Z ustanovení zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii vyplývá, že obecní policie je orgánem obce. Strážník obecní policie při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku v rámci působnosti obce podle § 1 a § 2 plní úkoly společnosti, při kterých rozhoduje o právech a povinnostech občanů a právnických osob, tento statut mu tak náleží po právu.

Právo na samosprávu však náleží také vyššímu územnímu samosprávnému

¹ Jelínek Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 516.

² R 33/96

³ R 33/96

⁴ R 8/95

celku, tedy kraji. Jeho orgány jsou zastupitelstvo kraje, rada kraje, hejtman kraje, krajský úřad a zvláštní orgán kraje zřízený podle zákona (zákon č. 129/2000 Sb.).

Veřejným činitelem je dále dle definice příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru. Problematika ozbrojených sil je upravena zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Ozbrojené síly sloužící k zajišťování bezpečnosti České republiky se dle tohoto zákona člení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Ozbrojené síly obecně rozdělujeme na vojáky v činné službě a vojáky mimo činnou službu, jsou v nich zaměstnáváni také občanskí zaměstnanci, kteří tvoří civilní personál ozbrojených sil. § 2 odst. 6 tohoto zákona pak výslovně říká, že příslušníkem ozbrojených sil je jen voják v činné službě. Definice veřejného činitele hovoří však pouze o příslušníkovi ozbrojených sil, proto statut veřejného činitele nemůže být přiznán ani vojákům mimo činnou službu, ani civilnímu personálu.

Bezpečnostními sbory dle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů se rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace. Jejich příslušníkem je fyzická osoba, která v bezpečnostním sboru vykonává službu a je ve služebním poměru k České republice. Práva a povinnosti České republiky vůči tomuto příslušníkovi plní příslušný bezpečnostní sbor. Za důležité považuji také zmínit, co rozumí zákon č. 361/2003 Sb. pod pojmem výkon služby:

- a) úkony a činnosti realizující oprávnění a povinnosti stanovené právními předpisy upravujícími působnost bezpečnostních sborů,
- b) soustředování, vyhodnocování a evidování informací a údajů potřebných pro výkon služby, včetně činnosti v operačních a informačních střediscích,
- c) řízení výkonu služby,
- d) činnost ve vzdělávacích, technických a účelových zařízeních, která pro výkon služby zabezpečují přípravu příslušníků a výzkumné, technické a další podmínky, a to v rozsahu stanoveném ředitelem bezpečnostního sboru
- e) plnění úkolů Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční

styky a informace.

Důležité je také zmínit, že dle § 90 odst. 6 trestního zákona podléhají příslušníci bezpečnostních sborů některým ustanovením hlavy dvanácté, konkrétně § 273, § 274 (neuposlechnutí rozkazu), § 279 (násilí vůči nadřízenému), § 285 (porušování povinností strážní služby), § 286 (porušování povinností dozorčí služby) a § 288a (porušování služebních povinností). Nejsou tedy považováni ve smyslu § 90 odst. 4 trestního zákona za vojáky, jako tomu bylo v minulosti.

Ad 2) Druhým zákonným znakem veřejného činitele je výkon právě takové činnosti, kterou se podílí na plnění úkolů společnosti. „Plnění úkolů společnosti“ je poměrně širokým pojmem, přesto však nepůsobí v praxi žádné těžkosti. Obecně se jím rozumí především výkon důležitých veřejných funkcí spolu s rozhodovací činností s tímto výkonem spojenou. Smysl druhého znaku definice veřejného činitele spatřujeme především ve vyloučení určitého okruhu osob- zaměstnanců státních orgánů či samosprávy, jejichž činnost je manuální povahy, popř. pokud vykonávají méně významné organizačně technické práce (např. sekretářky, vrátní apod.)¹.

V souvislosti s tímto bodem definice se nabízí srovnání s pojmem „*obstarávání věcí obecného zájmu*“ užitým ve zvláštní části trestního zákona (§ 160, § 161). Obstarávání věcí obecného zájmu se chápe jako činnost související s plněním úkolů věcí obecného zájmu. Na základě soudní judikatury víme, že nejde pouze o rozhodování orgánů státní moci, samosprávy, ale také o činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob, jejich materiálních, sociálních, kulturních potřeb². Plnění úkolu společnosti ve smyslu §89 odst. 9 je tedy pojmem užším.

Podle soudní judikatury se má rovněž za to, že k naplnění pojmu veřejného činitele nestačí výkon funkce spočívající v podílení se na plnění úkolů společnosti, státu, nýbrž musí přistoupit i další znak definice - pravomoc³.

Ad 3) Klíčovým, zásadním pojmem definice veřejného činitele je pojem „pravomoc“.

Začneme-li na té nejobecnější úrovni, platí, že české právo se dělí na právo

¹ Šámal, Púry, Rizman. Trestní zákon: komentář. Díl I (§1 až § 90). 6. vydání. Praha: Beck, 2004. s. 666.

² R 16/88

³ R 48/72

veřejné a právo soukromé, kdy toto třídění má svůj historický původ v právu římském. K tomuto rozlišení byla vypracována řada teorií, jednou z nich je teorie nadřazenosti a podřazenosti - subordinace na straně jedné a rovného postavení subjektů na straně druhé¹. Dle této teorie pokud jeden účastník právního vztahu vystupuje vůči druhému jako nositel veřejné svrchované moci, který tak může jednostranně ukládat povinnosti, popř. jednostranně zakládat jeho práva, jedná se o příznačný rys veřejnoprávních vztahů. Veřejné právo vyjadřuje nadřazenost veřejné moci v zákonem vymezených případech vůči ostatním subjektům práva. Oblast, ve které se tato nadřazenost uplatňuje, je v zásadě konkretizována zákonným vymezením pravomoci a působnosti státních orgánů a orgánů územní samosprávy jako subjektů, vykonávajících veřejnou moc². Obecně teorie práva rozlišuje normotvornou pravomoc (ústavodárnou, zákonodárnou, prováděcí atd.) a pravomoc vydávat rozhodnutí jakožto akty aplikace práva, úzeji pak chápe pravomoc jako způsobilost k veřejnoprávním aktům, kde dle druhů těchto aktů rozlišuje jednotlivé druhy pravomoci.

Pojmy, které používá trestní právo, jsou však velmi často také pojmy správního práva, kde z požadavku jednoty právního řádu vyvozujeme nutnost jejich jednotného výkladu. Teorie správního práva vychází z pojmu vrchnostenská či výsostná moc, tedy pravomoc, kterou chápe jako základní právní prostředek, jenž má orgán, správní úřad k dispozici pro výkon působnosti³. Podstata pravomoci tedy spočívá v oprávnění orgánu vykonávat veřejnou moc. Jako veřejnou moc chápeme moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, které mají povinnost se jim podřídit.

Nahlédneme-li do důvodové zprávy k původnímu § 89 odst. 8 trestního zákona, nacházíme tu, že pravomocí se rozumí zejména oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů a organizací a ukládat jim úkoly. Platí tak, že výkonem pravomoci nelze rozumět pouze rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob. Pojem pravomoci v souladu se slovem zejména z důvodové zprávy tímto není vyčerpán. Pojem pravomoc vykládá soudní judikatura. Podle ní je nezbytné, aby byly v činnosti veřejného činitele obsaženy dva základní prvky- prvek moci a prvek rozhodování⁴. Kritériem pravomoci není a nemůže být ani rozsah prostředků, s nimiž

¹Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. 4. vydání. Praha: Aspi, 2005. s. 44 – 47.

²Boguszak J., Čapek J., Gerách A.; Teorie práva. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2001. s. 122.

³Sládeček Vladimír. Obecné správní právo. Praha: Aspi, 2005. s. 204.

⁴R 17/67

přichází při výkonu práce jednotlivec do styku, ani vztah důvěry ze strany veřejnosti k oné osobě. Důvodová zpráva k trestnímu zákonu vyjímá z obecného pojetí úsek, který je „zejména“ třeba chápat jako pravomoc ve smyslu trestního zákona. V širším slova smyslu je však pravomocí nejenom oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů, ale v tomto pojmu je vždy obsažen také prvek moci a rozhodování. Veřejným činitelem tak není osoba, jež nemá rozhodovací pravomoc. Soudní judikatura je nám dále nápomocná také v tom, že říká, že výjimkou je jen taková osoba, která zabezpečuje výkon rozhodnutí státního orgánu, bez ohledu na to, zda se jedná o rozhodnutí věcně správné, či nesprávné¹.

Této problematice se také v rámci své rozhodovací činnosti dotkl Ústavní soud². V daném případě bylo klíčovým zodpovězení otázky, zda daňový kontrolor finančního úřadu je při provádění daňové kontroly ve fázi přípravy podkladů k vydání rozhodnutí veřejným činitelem, který by disponoval k tomu svěřenou pravomocí. Z odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu je v rámci této problematiky podstatné především: „ *Proces rozhodování právě jako proces zahrnuje fázi přípravnou, fázi vlastního přijetí rozhodnutí (jeho učinění) a konečně fázi výkonu tohoto rozhodnutí, a je-li s pojmem pravomoc nepochybně spojena fáze druhá a třetí, tj. vlastní rozhodnutí a exekuce, potom i věcná příprava takového rozhodnutí, bez níž by nemohlo být učiněno, pod pojem pravomoc nutně spadá také. Je-li projevem pravomoci i výkon přijatých rozhodnutí, logicky tím spíše jím musí být i podmínka, bez které by předmětného rozhodnutí ani jeho výkonu nebylo.*“

Důvodová zpráva k trestnímu zákonu dále také uvádí, že pravomoc, která je některému funkcionáři svěřena a za kterou odpovídá, i rozsah této pravomoci je vymezen právními předpisy, služebními předpisy, statuty, pracovními řády apod. Z důvodové zprávy k trestnímu zákonu však nelze vyvozovat, že určitá pravomoc může být založena i podzákonými právními předpisy. Platí, že pravomoc musí být stanovena zákonem, i když to Ústava výslovně neuvádí, dovozujeme to však např. z čl. 2 odst. 3 Ústavy.

Ad 4) Poslední, neméně důležitý znak definice veřejného činitele uvádí třetí věta § 89 odst. 9, tedy požadavek, aby byla trestná činnost spáchána v souvislosti

¹ R 11/88

² ÚS 371/99

s pravomocí a odpovědností veřejného činitele. Jde tedy logicky o takový bod definice, který omezuje ochranu, odpovědnost v rámci skupiny veřejných činitelů. Veřejní činitelé jsou již osoby, které splňují první tři podmínky definice, k jejich zvýšené trestněprávní ochraně a odpovědnosti je však třeba výkon určité činnosti v souvislosti s pravomocí a odpovědností, jinak by byli chráněni nebo odpovědni stejně jako jakákoliv jiná fyzická osoba. Sám Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí uvádí, že vlastním objektem ochrany nejsou instituce (ať již v podobě státních orgánů či veřejných činitelů) samy o sobě, ve své „materializované“ podobě, ale poslání, jehož jsou v demokratické společnosti nositeli. Nejvlastnějším objektem ochrany je tak soubor hodnot, na nichž demokratický stát spočívá, z nichž vychází. Vždy tak musí být trestná činnost spáchána v přímé souvislosti s výkonem svých pravomocí¹.

V praxi se vyskytuje celá řada případů, kdy veřejný činitel vykonává svou pravomoc v rozporu se zákonem, nebo kdy překročí meze své pravomoci. K této problematice existuje poměrně bohatá judikatura, z té také vyvozujeme, že policista jedná v postavení veřejného činitele nejen je-li ve službě, ale také tehdy, provede-li úkon v rámci své pravomoci dle § 10 odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v době mimo službu². Často vyskytujícím se případem v praxi, je situace, kdy příslušník Policie ČR překročí svou pravomoc tím, že uskutečňuje zákrok, k němuž není oprávněn. Pak platí, že v daném případě nepožíval onen příslušník Policie ČR ochrany veřejného činitele. Došlo-li při takovém neoprávněném zákroku k útoku na policistovo zdraví, či život a současně občan překročil meze nutné obrany, pak se takový případ hodnotí jako trestný čin proti zdraví.

Trestněprávní nauka vychází z toho, že chráněné zájmy nemohou být ohroženy činem, který je povolený, ba přímo nařízený. Případná nutná obrana proti takovému činu pak není připuštěna³. Zmínku týkající se nutné obrany můžeme doplnit: nutnou obranu je třeba dovolit proti takovým úkonům veřejných činitelů, které jsou postiženy vadami, zbavujícími je povahy takových úkonů. Jedná se o úkony, jež vůbec nenáleží do pravomoci veřejných činitelů, kteří zakročují, nebo o zásahy, které do svěřené pravomoci náležejí, ale v konkrétním případě pro ně chybí zákonné zmocnění.⁴ Bohatá

¹ ÚS 43/93

² R 21/04

³ Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 1 – obecná část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2003. s. 195.

⁴ Solnař V.; Fenyk J.; Císařová D.; Základy trestní odpovědnosti. Praha: Orac, 2003. s. 144.

soudní judikatura k dané problematice nám poskytuje řešení situace, kdy příslušníci Policie ČR zajišťují výkon takových rozhodnutí, které jsou samy o sobě věcně nesprávné. V zásadě tedy platí, že policisté požívají ochrany veřejných činitelů a jejich zákrok vůči tomu, kdo brání výkonu rozhodnutí, je zákonný, navzdory tomu, že samo ono rozhodnutí je nezákonné¹.

Shrneme-li to, co bylo dosud řečeno, platí, že k trestněprávní ochraně a odpovědnosti veřejných činitelů je dle ustanovení trestního zákona třeba spáchat trestný čin v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností. Chráněna pak tedy nemůže být taková osoba veřejného činitele, která svou pravomoc překročila, či přímo jednala v rozporu se zákonem².

2.3 Konkrétní vymezení pojmu veřejného činitele

V důsledky novel trestního zákona přijatých počátkem 90. let minulého století došlo k zúžení obecné definice veřejného činitele. Problematickou se stala situace těch osob, které ze zákona plnily důležité celospolečenské úkoly, k čemuž byly nadány i určitou pravomocí, nemohly být však řazeny ani do státních orgánů, ani do orgánů samosprávy.

2.3.1 Problematika stráží

Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 238/1999 Sb. byla do definice veřejného činitele vnesena nová věta: „Při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštního právního předpisu¹⁾ je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží.“ Došlo tak k výslovnému prohlášení určité skupiny osob za veřejné činitele a k narušení obecného charakteru definice. Nadále však platí, že jejich zvýšená trestněprávní ochrana a odpovědnost je omezena jen na případy rozhodování a činnosti,

¹ R 11/88

² R 54/70 – II: „Provede-li orgán SNB domovní prohlídku před zahájením trestního stíhání, nepostupuje podle zákona a překračuje meze své pravomoci; v takovém případě nelze tomuto orgánu přiznat pro nedostatek znaku „při výkonu pravomoci“ ochranu veřejného činitele ve smyslu ustanovení § 156 odst. 2 trestního zákona.“

¹⁾ Zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon. Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, ve znění pozdějších předpisů.

kteřé souvisejí s výkonem oprávnění a pravomoci¹. Obecně lze říci, že stráž je zvláštní subjekt založený právním předpisem k ochraně majetku a přírodních statků. Jeho postavení ve vztahu k orgánům státu i ve vztahu k fyzickým či právníckým osobám je přesně vymezeno zákony². V České republice mají hlubokou historickou tradici (zvýšená ochrana jim byla poskytována již trestním zákonem č. 117/1852 ř. z.).

Lesní stráž je podle § 39 odst. 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů oprávněna při své činnosti:

- a) zjistit totožnost osoby, která při obecném užívání lesa porušuje ustanovení tohoto zákona
- b) ukládat a vybírat pokuty za přestupky uvedené v § 53 tohoto zákona v blokovém řízení podle zvláštního právního předpisu³
- c) předvést bezodkladně policejnímu orgánu osobu, kterou přistihne při přestupku, nelze-li jinak zjistit její totožnost
- d) požadovat pomoc nebo součinnost orgánů Policie České republiky, popřípadě obecní policie, pokud nemůže splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky

Vodní stráž byla upravena zákonem č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, tento zákon byl však zrušen zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů. Vodní zákon však problematiku vodních strážů neupravuje, v současnosti tedy v našem právním řádu není vodní stráž upravena vůbec a vyšla z užívání.

Další v pořadí je v trestním zákoně uváděna *stráž přírody*. Ta je upravena zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Stráž je v jeho ustanoveních upravena § 81, v odst. 8 jsou obsažena jednotlivá oprávnění těchto strážců. Jsou oprávněni:

- 1) zjišťovat totožnost osob, které porušují předpisy na ochranu přírody
- 2) ukládat a vybírat blokové pokuty⁴ za přestupky na úseku ochrany přírody

¹ Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 2 - zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 242.

² Staněk J.; Řehák L.; Nové postavení a úkoly strážů. Praha: Venator, 2000. s. 6 – 7.

³ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

- 3) vstupovat na cizí pozemky za podmínek stanovených v § 62 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- 4) zadržet ke zjištění totožnosti osobu, kterou přistihnou při porušování právních předpisů o ochraně přírody a krajiny, a odevzdat ji orgánu Policie České republiky; přistižené osoby jsou povinny uposlechnout
- 5) požadovat pomoc nebo součinnost orgánů Policie České republiky, popřípadě obecní policie, pokud nemohou splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky

Odstavec následující téhož paragrafu (§ 82 odst. 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny) obsahuje další oprávnění strážce přírody. Strážci přírody v případě bezprostředního ohrožení zájmů chráněných podle části druhé, třetí a čtvrté tohoto zákona oprávnění k pozastavení rušivé činnosti, o čemž musí bezodkladně vyrozumět územně příslušný orgán ochrany přírody. Tento orgán ochrany přírody opatření potvrdí, změní nebo zruší ve lhůtě 15 dnů od jeho vydání.

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti upravuje mj. také problematiku *myslivecké stráže*. Podle § 14 odst. 1 tohoto zákona je myslivecká stráž oprávněna:

- a) požadovat od osob, které jsou v honitbě se střelnou zbraní nebo s jinou loveckou výzbrojí, předložení zbrojního průkazu, průkazu zbraně, loveckého lístku, povolenky k lovu a potvrzení o povinném pojištění, popřípadě jiného průkazu, jímž lze prokázat jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého nebo přechodného pobytu;
- b) zastavit a prohlížet v honitbě a na účelových komunikacích v honitbě dopravní prostředky včetně přepravovaných zavazadel, je-li důvodné podezření, že přepravují nebo obsahují neoprávněně nabytou zvěř, a za tím účelem požadovat předložení dokladu o nabytí zvěře;
- c) zadržet osobu, kterou přistihne v honitbě při neoprávněném lovu nebo při jiné činnosti tímto zákonem zakázané, nebo osobu, kterou přistihne v honitbě se zakázanou loveckou výzbrojí anebo se střelnou zbraní, pokud nejde o osobu oprávněnou podle zvláštních právních předpisů držet střelnou zbraň i na honebních pozemcích, a neprodleně přivolat orgán Policie České republiky (dále jen „policie“);
- d) odejmout osobám uvedeným v písmenech b) a c) střelnou zbraň nebo zakázanou loveckou výzbroj, chycenou, ulovenou nebo přepravovanou zvěř, popřípadě i loveckého psa a fretku a vykázat je z honitby; o odnětí věci sepsat úřední záznam a osobě, jíž byla

věc odňata, vystavit potvrzení o odnětí věci a odňatou střelnou zbraň nebo zakázanou loveckou výzbroj odevzdat neprodleně orgánu policie; osoby uvedené v písmenech a) až d) jsou povinny výzvám či úkonům v nich uvedeným vyhovět, popřípadě jich uposlechnout;

e) usmrcovat v honitbě toulavé psy, kteří mimo vliv svého vedoucího ve vzdálenosti větší než 200m od nejbližší nemovitosti sloužící k bydlení pronásledují zvěř; pokud je tato nemovitost umístěna na oploceném pozemku, počítá se vzdálenost od jeho oplocení (toto oprávnění se nevztahuje na psy ovčáckých a loveckých plemen, na psy slepecké, zdravotnické, záchranářské a služební); usmrcovat kočky potulující se v honitbě ve vzdálenosti větší než 200m od nejbližší nemovitosti sloužící k bydlení; pokud je tato nemovitost umístěna na oploceném pozemku, počítá se vzdálenost od jeho oplocení;

f) usmrcovat mývala severního, psíka mývalovitého, norka amerického nebo nutrii říční a další vyhláškou stanovené zavlečené druhy živočichů v přírodě nežádoucí;

g) usmrcovat po předchozím oznámení místně příslušnému obecnímu úřadu zdivočelá hospodářská zvířata a dále volně se pohybující označená zvířata z farmových chovů zvěře ve vzdálenosti větší než 200m od nehonebního pozemku, na němž je farmový chov provozován;

h) požadovat pomoc nebo součinnost orgánů policie, popřípadě obecní policie, pokud nemůže splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky;

i) ukládat a vybírat pokuty v blokovém řízení za přestupky podle zvláštního právního předpisu¹;

j) vstupovat na pozemky v honitbě v rozsahu nezbytně nutném k výkonu funkce.

Poslední stráží, které je trestním zákonem za splnění i dalších podmínek přiznán statut veřejného činitele, je *rybářská stráž*. Je upravena zákonem č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů, konkrétně hlavou čtvrtou tohoto zákona. V § 16, nazvaném Oprávnění rybářské stráže, jsou obsažena jednotlivá oprávnění osob působících jako rybářská stráž. Rybářská stráž je v rybářském revíru oprávněna:

a) kontrolovat např. – osoby lovící ryby nebo vodní organismy, zda jsou k tomuto lovu oprávněné a zda provádějí lov řádně a způsobem, který umožňuje tento zákon,

¹ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

- b) požadovat např. – od osoby lovcí ryby nebo vodní organismy prokázání její totožnosti, předložení platného rybářského lístku a platné povolenky k lovu,
- c) zadržet např. – povolenku k lovu osobě, která se dopustila porušení povinnosti stanovené tímto zákonem, a tuto doručit nejpozději do 5 pracovních dnů tomu, kdo povolenku vydal,
- d) vstupovat na pozemky, stavby, jezy, rybí přechody a jiná zařízení v souvislosti s výkonem funkce rybářské stráže, a to v rozsahu nezbytně nutném, a užívat k tomu v nezbytné míře existující přístupové cesty,
- e) ukládat a vybírat pokutu v blokovém řízení za spáchání přestupku podle tohoto zákona a podle zákona o přestupcích ¹.

V souladu s výše uvedeným tedy platí, že stráže obecně jednají v postavení veřejných činitelů pouze v případě, že rozhodují nebo jsou činní v rámci oprávnění, pravomocí svěřených jim příslušnými zákony. Podstatná část těchto oprávnění je tu v souhrnu uvedena. Po jejich přečtení můžeme konstatovat, že oprávnění jednotlivých strážů jsou si v zásadě velmi blízká.

2.3.2 Soudní exekutoři

Nedlouho po zařazení strážů do pojmu veřejného činitele následovala jiná novela trestního zákona, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, která zařadila do definice veřejného činitele obdobným způsobem další konkrétní skupinu osob – exekutory.

Exekutoři však v systematice definice byli zařazeni za příslušníky bezpečnostních sborů, musí tak splňovat znaky obecné definice veřejného činitele. Postavení veřejných činitelů je jim ale přiznáno pouze tehdy, pokud vykonávají *exekuční činnost, sepisují exekutorské zápisy nebo vykonávají činnosti z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu*^{1a)}.

Soudním exekutorem je fyzická osoba splňující předpoklady stanovené zákonem č. 120/2001 Sb. (exekučním řádem), kterou stát pověřil exekutorským úřadem. V rámci pověření exekutorským úřadem exekutor provádí nucený výkon exekučních titulů (tzv. exekuční činnost) a další činnost dle tohoto zákona. Exekuční činností se tedy rozumí

¹ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

^{1a)} Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů.

pouze činnost při nuceném výkonu exekučních titulů, nikoliv však další činnost dle tohoto zákona. Exekutor je povinen vykonávat exekuční činnost nezávisle, je při ní vázán pouze Ústavou České republiky, zákony, jinými právními předpisy a rozhodnutími soudu vydanými v řízení o výkonu rozhodnutí a exekučním řízením. Mezi jeho další činnosti patří poskytování právní pomoci, sepisování listin a přijímání peněz do úschovy. Z pověření soudu pak může např. doručovat písemnosti soudu, vykonávat činnost soudního vykonavatele aj.

Trestní zákon však výslovně uvádí, že zvýšená trestněprávní ochrana a odpovědnost veřejných činitelů je exekutorům poskytována pouze při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a činnosti, vykonávané z pověření soudu. Při žádné další činnosti jim tedy poskytována není.

2.3.3 Zahraniční veřejní činitelé

Postavení veřejného činitele bylo přiznáváno podle novely trestního zákona (zákonem č. 265/2001 Sb.) pouze pro funkcionáře, pracovníky orgánů českého státu, avšak v souvislosti s chystajícím se vstupem České republiky do EU byla do definice veřejného činitele vložena věta: „Funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru cizího státu se za těchto podmínek považuje za veřejného činitele, pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.“

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že tyto osoby (funkcionář, jiný odpovědný pracovník státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil, ozbrojeného sboru cizího státu) jsou považovány za veřejné činitele pouze a jedině tehdy, pokud splňují veškeré pojmové znaky veřejného činitele dle § 89 odst. 9 trestního zákona a současně pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

2.4 Problematika veřejných činitelů v praxi

V našem právním řádu není pojem veřejného činitele spojen trvale s určitou kategorií osob nebo konkrétní osobou, ve smyslu trestního zákona je tento pojem spojen pouze s výkonem veřejné činnosti¹. V praxi se vyskytuje celá řada případů, sporů, zda

¹ Jelínek Jiří a kolektiv; Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 517.

určitá osoba jednala v postavení veřejného činitele či nikoliv. Při hledání řešení těchto sporů musíme vždy vycházet ze zvláštních právních předpisů, z nichž vyplývá, zda určitá osoba vykonávala tuto veřejnou činnost.

Trestněprávní teorie nám neposkytuje taxativní výčet osob, zařazených do pojmu veřejného činitele, velmi nápomocná nám však v konkrétních případech bude soudní judikatura. Vždy je ale třeba mít na mysli, že v průběhu let došlo v chápání veřejného činitele ke změnám, některá soudní rozhodnutí proto ztratila svůj význam.

V minulosti byla v praxi velmi diskutována otázka postavení orgánů státních organizací při plnění některých úkolů státní správy. Novelou trestního zákona (zákonem č. 175/1990 Sb.) však víme, že tyto osoby nelze mezi veřejné činitele řadit, a to ani analogickým výkladem¹. Vypuštěním slov „ státní hospodářské, družstevní nebo společenské organizace“ došlo k zúžení okruhu veřejných činitelů. Veřejnými činiteli tedy v současnosti nejsou pracovníci hospodářských subjektů, zajišťující bezpečnost dopravy, revizoři železnice či jiných dopravních podniků, vlakvedoucí ČD, vedoucí pošty² či soudní znalec³.

Předmětem sporů se stala také otázka, jestli lze považovat pracovníky Pozemkového fondu a Fondu národního majetku za veřejné činitele. Odpověď na tuto otázku hledal ve svém článku J. Teryngel⁴, v souladu s jeho závěry můžeme shrnout, že pracovníky obou fondů nelze za veřejné činitele považovat, neboť neplní úkoly státu, společnosti a nepoužívají pravomoci, které by jim umožňovaly rozhodovat o právech a povinnostech občanů. Dále lze také konstatovat, že Pozemkový fond, stejně jako Fond národního majetku není státním orgánem, předmětem jejich činnosti je pouze výkon majetkových práv státu, která vyplývají z rozhodnutí jiných orgánů.

Mají pracovníci veřejné správy a ostatních státních orgánů při nakládání se státním či obecním majetkem postavení veřejného činitele? Tuto otázku si v souvislosti s vyskytujícími se problémy v praxi položil ve svém článku Radek Ondruš⁵. Zabýval se jí však v návaznosti i nejvyšší státní zástupce ve výkladovém stanovisku č. 8/2001. Shrneme-li závěry obou názorů, dojdeme k tomu, že soukromoprávní dispozice se

¹ Teryngel J.; K vymezení pojmu veřejného činitele. Trestní právo, 1999, č. 11, s. 3.

² Srov. R 48/1972

³ Srov. R 17/1977

⁴ Teryngel J.; K vymezení pojmu veřejného činitele. Trestní právo, 1999, č. 11, s. 4 – 5.

⁵ Ondruš R.; Pracovníci veřejné správy a státních orgánů a postavení veřejného činitele. Trestní právo, 2000, č. 4, s. 17 – 20.

státním majetkem řídicí se zákonem č. 219/2000 Sb. (o majetku ČR a jejím vystupování v právních vztazích) vůči třetím osobám nejsou aktem vrchnostenské správy, těmto osobám tak nelze přiznat statut veřejných činitelů. Tuto fázi však chápeme jako fázi realizace rozhodnutí, které musí nutně předcházet fáze první spočívající ve vzniku rozhodnutí, zda danou dispozici s majetkem provést či nikoliv. V této fázi se uplatní veřejnoprávní odpovědnost těchto osob vůči státu a je jim přiznááno postavení veřejných činitelů.

Velmi sporným se v praxi stalo postavení notářů, zda je lze při výkonu jejich činnosti, nebo alespoň části této činnosti považovat za veřejné činitele. Působnost notářů je upravena zákonem č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti. Dle tohoto zákona je notářem fyzická osoba, kterou stát pověřil notářským úřadem, splňující zákonné předpoklady. Těmi se rozumí soubor pravomocí k výkonu notářství a další činnosti stanovené zákonem trvale spojené s místem výkonu činnosti. Výkonem notářství pak zákon rozumí sepisování veřejných listin o právních úkonech, osvědčování právně významných skutečností, přijímání listin do úschovy a řadu dalších. Dle zákona č. 99/1963, občanského soudního řádu, pověřuje soud notáře, aby provedl jako soudní komisař úkony v řízení o dědictví. V této činnosti jedná na základě zákonného zmocnění jako soud a všechny úkony soudního komisaře lze chápat jako výkon veřejné moci. Názory na jejich postavení se velmi liší. Na jedné straně¹ je notářům přiznááno, že vykonávají určité pravomoci, ale zpravidla jim není svěřena pravomoc k rozhodování o právech a povinnostech občanů. Dalším z argumentů proti chápání notářů jako veřejných činitelů je názor, že nejde o voleného funkcionáře, jiného odpovědného pracovníka orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu. Dle stanoviska č. 5/2007 Sb. v. s. NSZ je však pro postavení notářů podstatné, zda vykonává veřejnou moc, zda realizuje pravomoc, jež mu byla v rámci odpovědnosti za plnění úkolů svěřena. V souladu se stanoviskem Ústavního soudu v rozhodnutí II. ÚS 371/99 je možné dovodit, že činnost notáře, kterou se podílí na plnění úkolů státu, je třeba považovat za činnost veřejného činitele. Notář realizuje pravomoc, jež mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena, realizuje veřejnou moc, např. činnost soudního komisaře nebo sepisování veřejných listin o právních úkonech. V současnosti se jeví novela trestního zákona, která do definice

¹Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl I. 6. přepracované vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 670

veřejného činitele zanesla i soudní exekutory při některých činnostech, jako nedostatečná, neboť postavení exekutorů a notářů je upraveno velmi podobně. Avšak v souladu z výše uvedeným stanoviskem Ústavního soudu platí, že výkladová pravidla obsažená v § 89 odst. 9 trestního zákona jsou považována za relativně neurčitá a zastaralá. V novém trestním zákoně již bude notář považován za úřední osobu.

Pojem veřejného činitele je v současnosti trestním zákonem upraven nepřehledně. Z výše uvedeného vyplývá, že odborná veřejnost se v zásadě shoduje v tom, že tato problematika musí doznat změn v zájmu bezproblémové aplikace tohoto ustanovení v praxi. Od nového trestního zákona se očekává, že nalezne to správné vyvážení mezi potřebou ochrany širšího okruhu osob a současně postihne jakékoliv zneužití pravomocí.

3 Zvláštní část trestního zákona

Z titulu postavení veřejného činitele tyto osoby požívají výsady a určité pravomoci, současně jsou ale také ve zvýšené míře odpovědni podle trestního zákona. Trestné činy obsažené ve zvláštní části trestního zákona jsou vyjádřením této zvýšené trestněprávní ochrany a odpovědnosti veřejných činitelů.

Základem této problematiky jsou trestné činy obsažené v hlavě třetí zvláštní části trestního zákona, nazvané Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Tato hlava ve svých ustanoveních obsahuje jak trestné činy, které jsou základem oné trestněprávní ochrany, tak současně i trestné činy bránící zneužití pravomoci svěřené veřejným činitelům. Obecně vychází trestněprávní nauka z ideje, že stát založený na demokratických hodnotách, kde zdrojem veškeré státní moci je lid, musí zajistit řádné fungování orgánů státu, důsledně uplatňovat zákonnost, zajistit výkon pravomoci veřejných činitelů. Proto jsou v hlavě třetí trestního zákona zakotveny trestné činy, které přímo či nepřímo ohrožují pořádek ve věcech veřejných. To, co je těmito trestným činům společné, je především společenský zájem na ochraně vztahů a hodnot, kterými je ovládána veřejná sféra společenského života¹.

Hlava třetí trestního zákona se člení na šest oddílů, jádrem naší problematiky je však oddíl první a druhý doplněný o oddíl třetí této hlavy trestního zákona. Je třeba však zmínit i některé trestné činy obsažené v oddílu šestém.

3.1 Oddíl první trestního zákona: Trestné činy proti výkonu pravomoci státního orgánu a veřejného činitele.

Trestné činy obsažené v tomto oddílu trestního zákona společně chrání a zajišťují nerušený, řádný výkon pravomocí státních a samosprávných orgánů a veřejných činitelů. Těmito ustanoveními jsou chráněni státní orgány a veřejní činitelé před násilnými útoky, výhrůžkami, hrubými urážkami a pomluvami pocházejícími od osob zvenčí, tedy jiných než členů těchto orgánů či veřejných činitelů.

Tyto trestné činy lze z hlediska objektivní stránky spáchat užitím násilí, výhrůžky, hrubé urážky a v neposlední řadě také pomluvou².

Násilí se obecně chápe jako použití fyzické síly k působení na vůli člověka. Jde

¹ Fryšták Marek a kol. Trestní právo hmotné - zvláštní část. Ostrava: Key Publishing, 2008. Kapitola 4.

² Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 2 - zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 244 – 245.

o jednání nasměřované proti člověku, jehož odpor má být překonán, proti člověku či věci, která se má stát prostředkem působení na chráněný výkon pravomoci. Násilím se rozumí útok proti tělesné integritě člověka, může však také spočívat v násilném zavlčení člověka, násilném omezení svobody jeho pohybu, jeho jednání. Užitím násilí nemusí být způsobena újma na zdraví, v případě že by ale daným jednáním způsobena byla, pak se použije kvalifikovaná podstata daného ustanovení, popř. by šlo o souběh s trestnými činy dle hlavy sedmé¹. K naplnění tohoto pojmu však nestačí jen uchopení za oděv a zacloumání jím samo o sobě. Vždy je třeba zkoumat veškeré okolnosti případu, zda šlo v daném případě o užití násilí směřovaného proti tělu napadeného².

Výhrůžka je psychické působení na vůli člověka. Musí být pronesena vážně a to v úmyslu působit na výkon pravomoci státního orgánu či veřejného činitele nebo pro takový výkon. Dále již pak není podstatné, zda měl pachatel úmysl výhrůžku splnit, nebo zda byla ona výhrůžka způsobila vyvolat důvodnou obavu z jejího uskutečnění³.

Hrubou urážkou se rozumí útok na čest a vážnost chráněného orgánu, může být spáchán jak slovem, tak skutkem (fyzický útok dotýkající se cti a vážnosti, který nedosahuje intenzity násilí, např. úder kabelkou)⁴.

Pomluvou je sdělení nepravdivého údaje, který je způsobilý značnou měrou ohrožit čest, vážnost a důvěryhodnost napadeného státního orgánu. Základní podmínkou je tedy sdělování nepravdivých informací, sdělení pravdivých informací by pomluvou nebylo.

Útok vždy musí souviset s výkonem pravomoci orgánu, tato souvislost se v příslušných ustanoveních vyskytuje ve třech variantách:

- 1) Útok je směřován na výkon pravomoci, což spočívá v úmyslu pachatele ovlivnit činnost orgánu nebo veřejného činitele před vlastním výkonem pravomoci.
- 2) Útok působí při výkonu pravomoci, což spočívá v úmyslu pachatele působit na činnost orgánu při samém výkonu pravomoci.
- 3) Útok je páčán pro výkon pravomoci – pachatel jedná v pohnutce postihnout orgán nebo veřejného činitele proto, že svoji pravomoc již vykonal⁵.

¹ K pojmu násilí srov. § 89 odst. 6 trestního zákona

² R 22/66

³ R 37/95

⁴ Jelínek Jiří a kolektiv. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 26. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 173.

⁵ Jelínek Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008.

Za důležité však považuji také zmínit, že jednotlivým chráněným zájmům není poskytována identická ochrana vůči všem útokům souvisejícím s výkonem pravomoci. Výkon pravomoci státního orgánu je výjimkou, neboť je chráněn vůči všem formám útoků. Výkon pravomoci samosprávného orgánu je chráněn pouze vůči útokům ve formě násilí a výkon pravomoci veřejných činitelů pouze proti útokům ve formě násilí a výhrůžek¹.

3.1.1 Útok na státní orgán (§153, § 154)

Objektem tohoto trestného činu je nerušený výkon pravomoci, v případě § 153 jde o výkon pravomoci nejen státních orgánů, ale současně zahrnuje také ochranu samosprávných orgánů. § 154 se však omezuje pouze na ochranu poskytovanou státním orgánům. Není poskytována členům orgánů samosprávy, a to ani v případech, kdy plní funkci státního orgánu v přenesené působnosti (hrubé slovní urážky vůči samosprávným orgánům tak nelze kvalifikovat jako trestný čin útoku na státní orgán dle § 154 odst. 2 trestního zákona)². Ze soudní judikatury dále také vyplývá, že ochrana řádného výkonu pravomoci je tu poskytována orgánu kolektivnímu, nikoli jednotlivým fyzickým osobám takového orgánu³.

Objektivní stránka spočívá: a) v užití násilí v úmyslu působit na výkon pravomoci (§153),
b) ve vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu v úmyslu působit na výkon pravomoci (§154 odst. 1),
c) v hrubé urážce či pomluvě při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon (§154 odst. 2).

Z hlediska subjektivní stránky je vyžadována úmyslná forma zavinění. V případě § 153 odst. 1 směřuje úmysl pachatele k tomu, aby napadený orgán svou pravomoc vůbec nevykonal, nebo ji vykonal jinak, než zamýšlel před použitím násilí. Pachatel nemůže být zbaven trestní odpovědnosti ani tehdy, pokud užil násilí s cílem přinutit napadený orgán plnit úkoly vyplývající z jeho pravomoci⁴. Čin je dokonán

s. 517 – 518.

¹ Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 2 - zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 245.

² TR NS 6/2004-T 696

³ R 52/1965

⁴ Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl II. 6. přepracované vydání. C. H. Beck,

použitím násilí v zákonem předpokládaném úmyslu. K těžším následkům dle § 153 odst. 2 se pak může vztahovat zavinění úmyslné i nedbalostní, u odst. 3 téhož paragrafu je pak možné pouze zavinění nedbalostní¹, neboť byla-li smrt způsobena úmyslně, je třeba pak jednání pachatele posoudit jako trestný čin vraždy podle § 219.

Ve vztahu k jiným ustanovením trestního zákona platí, že souběh útoku na státní orgán dle § 153 je možný s trestným činem ublížení na zdraví dle § 201, jednočinný souběh této skutkové podstaty trestného činu útoku na státní orgán však není možný ve vztahu k trestným činům vlastizrady dle § 91, rozvracení republiky (§ 92), teroru (§ 93, § 93a) a záškodnictví dle § 95, § 96. Jednočinný souběh trestného činu podle § 154 odst. 1 a trestného činu podle § 154 odst. 2 je přípustný. Dále je také připuštěn jednočinný souběh trestného činu podle § 154 odst. 2 s trestným činem pomluvy podle § 206.

Obecně platí, že trestný čin útoku na veřejného činitele dle § 155 a § 156 trestního zákona je ve vztahu k trestnému činu útoku na státní orgán dle § 153 a § 154 subsidiární.

3.1.2 Útok na veřejného činitele (§ 155, § 156)

Jádro ochrany veřejných činitelů spočívá v zakotvení tohoto trestného činu v trestním zákoně. Objektem tohoto trestného činu je řádný a zákonný výkon pravomoci veřejného činitele, předmětem ochrany je tu jednotlivec, nositel pravomoci veřejného činitele (z tohoto důvodu je tento trestný čin ve vztahu subsidiarity k trestnému činu útoku na státní orgán).

Úmyslné užití násilí § 155 trestního zákona

Objektivní stránka trestného činu podle § 155 odst. 1 spočívá v tom, že pachatel užije násilí v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele nebo pro výkon pravomoci veřejného činitele. Podle odst. 2 spáchá trestný čin uvedený v odst. 1 se zbraní, nebo ublíží takovým činem jinému na zdraví anebo způsobí takovým činem větší škodu. Podle odst. 3 pachatel způsobí činem uvedeným v odst. 1 těžkou újmu na zdraví a podle odst. 4 smrt. Ustanovení § 155 je tedy zaměřeno na postihování takového

Praha 2004, str. 986 – 987.

¹ Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl II. 6. přepracované vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 987.

jednání vůči veřejnému činiteli, které je spojeno s užitím násilí ze strany pachatele. Toto násilí musí být užito vždy v souvislosti s výkonem pravomoci veřejného činitele, spácháno však může být nejen přímo na veřejném činiteli, ale také na jiné osobě i věci. Důležité je ale také časové hledisko, kdy užití násilí ve smyslu § 155 odst. 1 písm. a) musí předcházet výkonu pravomoci, nebo k němu musí dojít při jejím výkonu. K jednání uvedenému pak pod písm. b) odst. 1 může dojít při výkonu pravomoci nebo po jejím výkonu, v tomto případě není totiž rozhodné, zda napadený již není veřejným činitelem, podstatné tu je, že jím byl v době výkonu pravomoci a pro tento výkon pachatel násilí použil¹. V případě odstavce prvního § 155 je z hlediska subjektivní stránky vyžadován úmysl. U odstavce druhého tohoto paragrafu jde v případě spáchání činu se zbraní o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, a vyžaduje tedy úmyslu, neboť pachatel pomocí zbraně ovlivňuje chování poškozeného, nebo ji má za tím účelem u sebe. U ublížení na zdraví podle § 155 odst. 2 písm. b) je nerozhodné, zda bylo toto ublížení způsobeno z nedbalosti, či úmyslně, větší škoda dle písm. c) však může být způsobena jen z nedbalosti. Odstavec třetí § 155 hovoří o těžké újmě na zdraví, jde tedy o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby a k tomuto se přihlédne bez ohledu na to, zda byla újma způsobena úmyslně, nebo z nedbalosti. Odstavec čtvrtý pak připadá v úvahu, byla-li trestným činem způsobena smrt jedině tehdy, spáchal-li ji pachatel z nedbalosti, v případě úmyslu, by se jednalo o trestný čin vraždy podle § 219 v souběhu s trestným činem útoku na veřejného činitele.

Důležitý je tu dále vztah k trestným činům vojenským. V této problematice nám však může být nápomocna soudní judikatura. Na jejím základě víme, že pokud napadne voják policistu provádějícího služební zákrok, jež se jeví jako jednání se znaky trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. a), pak se takový trestný čin posuzuje jako trestný čin vojenský, konkrétně trestný čin zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti podle § 275 odst. 1., stupeň nebezpečnosti však musí být vyšší než malý (§ 294 trestního zákona). Ustanovení o trestném činu útoku na veřejného činitele je namířeno proti obecnému pachateli, kterým voják není². Opačnou situací je však případ, kdy voják poškodí věc náležející policistovi z důvodu pomsty za jeho služební zákrok, v tomto případě se jedná o trestný čin dle § 155 odst. 1

¹ Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl II. 6. přepracované vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 991.

² R 39/96

písm. b) trestního zákona, nikoliv o trestný čin dle § 277 trestního zákona¹.

V minulosti tvořilo součást oddílu prvního také § 156a, nazvaný Ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele, byla jím postihována jednání, která působila vůči veřejným činitelům nepřímo. Neuposlechnutí výzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku je nyní přestupkem podle § 47 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Vyhrožování § 156 trestního zákona

Objektivní stránka tu spočívá ve vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu jinému v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele nebo pro výkon pravomoci veřejného činitele. Výhrůžka musí být pronesena vážně, musí být takovým projevem, který je schopen vyvolat obavu, že pachatel splní to, čím vyhrožoval. Pak již nezáleží na tom, zda měl pachatel skutečně v úmyslu výhrůžku splnit. Újma, kterou pachatel hrozí, nemusí hrozit bezprostředně, postačuje výhrůžka jednáním s následky vzdálenými².

Ustanovení o trestných činech urážky mezi vojáky (§ 276 až § 278) jsou ve vztahu speciality vůči § 156 trestního zákona.

Toto ustanovení trestního zákona obsahovalo v minulosti v odstavci třetím trestný čin hrubé urážky a pomluvy veřejného činitele, v současnosti jsou taková jednání ale postihována jako trestné činy výtržnictví nebo pomluvy (§ 202 a § 206).

Společné ustanovení § 157

Oddíl první třetí hlavy trestního zákona ve svém § 157 obsahuje společné ustanovení. Tímto ustanovením je tak doplněna ochrana veřejných činitelů, neboť jejím prostřednictvím je chráněn každý, kdo vystupuje s úmyslem podporovat nebo chránit veřejného činitele, jeho čest, autoritu a postavení.

Jedná se tedy o případy, kdy dojde k podpoře veřejného činitele tím, že mu určitá osoba pomáhá plnit jeho úkol nebo se ho zastane, nebo o případy, kdy dojde k ochraně veřejného činitele tím, že někdo chrání jeho tělesnou integritu, čest a vážnost.

Podmínkou užití tohoto ustanovení ale není, aby tato osoba byla o pomoc požádána, naopak tak může učinit i v nepřítomnosti veřejného činitele. Podmínkou však

¹ R 59/76

² R NS 8/2001-T 226

je, aby poskytnutá podpora či ochrana nebyla zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Subjektivní stránka vyžaduje, aby úmysl pachatele zahrnoval také okolnost, že občan vystoupil na podporu nebo ochranu veřejného činitele¹.

3.2 Oddíl druhý trestního zákona: Trestné činy veřejných činitelů

V tomto oddílu trestního zákona jsou definovány skutkové podstaty trestných činů, které vyjadřují zvýšenou odpovědnost veřejných činitelů. Těchto trestných činů se tedy může dopustit pouze speciální subjekt – veřejný činitel. Trestní právo, jak již bylo zmíněno výše, je založeno na individuální trestní odpovědnosti, a proto při porušení povinnosti kolektivního orgánu jsou odpovědni pouze ti, kteří se tohoto porušení svým zaviněným jednáním dopustili². V konkrétních případech pak musí být zkoumáno, zda jsou splněny veškeré podmínky stanovené definicí veřejného činitele.

Výkon pravomoci veřejného činitele má být vykonáván v souladu s platným právním řádem i se zásadami morálky, zakotvení těchto trestných činů do trestního zákona nám garantuje postihování svévole, získávání neoprávněného prospěchu apod.

3.2.1 Zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158)

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá ve zneužívání svěřené pravomoci veřejného činitele:

- a) výkonem pravomoci způsobem odporujícím zákonu;
 - b) překročením pravomoci;
 - c) nesplněním povinností vyplývajících z pravomoci;
-
- a) Výkonem pravomoci způsobem odporujícím zákonu se rozumí případy, kdy pachatel aktivně a úmyslně jedná v rámci své pravomoci, ale jedná způsobem, který porušuje nebo obchází zákon nebo právní předpis vydaný na základě zákona.
 - b) Pod pojmem překročení pravomoci je třeba chápat takové jednání veřejného činitele, kterým překračuje svoji pravomoc, tedy vykonává činnost, která náleží do pravomoci jiného veřejného činitele, popř. jiného orgánu – orgánu

¹ Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl II. 6. přepracované vydání. C. H. Beck, Praha 2004, str. 995.

² Novotný Oto a kol. Trestní právo hmotné 2 - zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 247.

nadřízeného, podřízeného nebo nižšího stupně, pokud nemá oprávnění vztáhnout vyřízení věci na sebe.

Pojem překročení pravomoci tímto ale není vyčerpán, řadíme sem i případ, kdy věc náleží do pravomoci veřejného činitele pouze na základě výslovného zmocnění jiného činitele, které mu však nebylo uděleno apod.

- c) Nesplněním povinnosti vyplývající z pravomoci pachatele se rozumí jednání ve formě opomenutí, přičemž může jít o povinnost uloženou mu zákonem nebo jiným právním nebo služebním předpisem, ale také o povinnost sice výslovně neuloženou, vyplývající však z obsahu pravomoci a odpovědnosti pachatele jako veřejného činitele¹.

Z dikce zákona vyplývá, že jednotlivé alternativy uvedené pod písmeny a) až c) odst. 1 § 158 trestního zákona se navzájem vylučují. Použití více alternativ při jediném skutku je přípustné jen, pokud se skutek skládá z několika útoků a každý z nich byl spáchán jinou formou, tedy pouze v případě pokračování v trestném činu².

Po subjektivní stránce je nutné, aby měl pachatel nejen úmysl spáchat jednání uvedené ve skutkové podstatě, ale dále také úmysl způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě či jinému neoprávněný prospěch. Tato škoda může být způsobena jakékoli fyzické či právnické osobě bez ohledu na její vztah k veřejnému činiteli. Ze soudní judikatury³ vyplývá, že škodou je třeba rozumět škodu nejen materiální, ale také imateriální (např. poškození práv fyzické nebo právnické osoby). Podobně je třeba rozumět pod pojmem neoprávněný prospěch prospěch nejen majetkový, ale také jakoukoliv jinou výhodu, na kterou nemá pachatel či jiná zvýhodněná osoba právo. Tento úmysl charakterizuje pohnutku pachatele, a proto není třeba, aby škoda skutečně vznikla nebo aby pachatel skutečně opatřil onen neoprávněný prospěch, k dokonání tohoto trestného činu plně postačuje, že pachatel, veden touto pohnutkou, nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci veřejného činitele.

Za důležité považují také zmínit, že veřejný činitel, který překročí svoji pravomoc, se nemůže stát beztrestným jen proto, že nadřízený orgán, do jehož pravomoci věc jinak náleží, toto jeho jednání dodatečně schválí, ledaže vzhledem k okolnostem případu nejde o čin pro společnost nebezpečný. Pokud veřejný činitel

¹ R 19/1981

² R 19/1981

³ R 25/1975

vykonává svou pravomoc způsobem, který odporuje zákonu, souhlas nadřízeného pak v úvahu nepřipadá vůbec¹.

Následující odstavec § 158 (odst. 2) obsahuje jednotlivé okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (značný prospěch, vážná porucha v činnosti podniku nebo organizace, značná škoda nebo jiný zvlášť závažný následek), u kterých s přihlédnutím k § 6 trestního zákona postačí pouhá nedbalost.

Ve vztahu k ostatním ustanovením trestního zákona je možný jednočinný souběh s trestnými činy proti životu a zdraví (§ 219, § 221, § 222, § 223 a § 224) a některými majetkovými trestnými činy. Podle § 158 se posuzuje také zneužívání pravomoci veřejného činitele spáchané vojáky. Ke vzájemnému vztahu ustanovení § 158 trestního zákona k trestnému činu přijímání úplatku dle § 160 se vyjadřovala již soudní judikatura. Z ní vyvozujeme, že jednočinný souběh těchto trestných činů je možný².

3.2.2 Maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (§ 159)

Objektem tohoto trestného činu, stejně jako u předcházejícího, je zájem na řádném a důsledném plnění úkolů veřejného činitele. Toto ustanovení trestního zákona se však vztahuje pouze na závažné případy porušení povinnosti veřejného činitele, spáchané z nedbalosti, které mají za následek zmaření nebo podstatné ztížení splnění důležitého úkolu. Méně závažná porušení povinností nejsou samozřejmě beztrestná, ale jsou postihována disciplinárně.

Objektivní stránka tohoto trestného činu v tom, že veřejný činitel při výkonu své pravomoci:

- a) zmaří splnění důležitého úkolu
- b) podstatně ztíží splnění důležitého úkolu.

Zmařením splnění důležitého úkolu se rozumí znemožnění jeho splnění v době, kdy měl být splněn. Podstatným ztížením pak vytvoření podmínek, v důsledku kterých je ke splnění třeba vynaložit více energie, času či prostředků, než bylo původně zapotřebí. K tomuto ztížení musí skutečně dojít, předpokládá se tu navíc, že ke splnění úkolu přece jen došlo. Společným pojmem objektivní stránky je pak pojem *důležitý úkol*, který je

¹ R 43/1978

² R 43/1987: „Jednočinný souběh trestného činu podle § 158 odst. 1 trestního zákona a trestného činu přijímání úplatku podle § 160 odst. 1, 3 trestního zákona je možný za předpokladu, že veřejný činitel, který v souvislosti s výkonem své pravomoci přijal úplatek, zároveň poruší svoje povinnosti způsobem a za podmínek stanovených v ustanovení § 158 odst. 1 trestního zákona.“

třeba zkoumat v každém jednotlivém případě z hlediska jeho významu ke státu společnosti, organizace či instituce, ve které je veřejný činitel činný a jejichž úkolů se dotýká.

I u tohoto ustanovení trestního zákona jsou obsaženy v následujícím odstavci okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (způsobení vážné poruchy v činnosti podniku nebo organizace, značná škoda nebo jiný zvlášť závažný následek), tyto okolnosti pak ale logicky přicházejí v úvahu pouze u nedbalostního jednání.

Ve vztahu k jiným ustanovením trestního zákona platí, že jde o ustanovení subsidiární k trestnému činu sabotáže (§ 97) a zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158).

3.3 Oddíl třetí trestního zákona: Úplatkářství

Problematika úplatkářství poměrně úzce souvisí s činností veřejných činitelů, nelze ji proto ponechat bez povšimnutí. Zároveň se však jedná o problematiku značně rozsáhlou, nelze ji proto v rámci této diplomové práce rozebírat do veškerých detailů.

Trestní zákon obsahuje ve svém třetím oddílu hlavy třetí čtyři základní skutkové podstaty, které již ve svém názvu vymezují objekt ochrany a formu páchaní korupce, jsou subsumovány pod tři základní skutkové podstaty trestných činů: přijímání úplatku, podplácení a nepřímé úplatkářství (korupční jednání je samozřejmě znakem také dalších skutkových podstat trestných činů, např. pletichy při řízení konkurzním a vyrovnávacím podle § 256b trestního zákona). Společným objektem těchto trestných činů je především zájem na zákonném, nestranném obstarávání věcí obecného zájmu.

Klíčovým ustanovením k náležitému pochopení problematiky úplatkářství je ustanovení § 162a trestního zákona, tedy společné ustanovení daného oddílu. Toto společné ustanovení definuje pojmy, které lze považovat za jádro této problematiky. V roce 1999 došlo k doplnění tohoto ustanovení novelou trestního zákona – zákonem č. 96/1999 Sb., o zakotvení zákonné definice pojmu *úplatek*, o zvýšení trestních sazeb u trestných činů podle § 160 a § 161 trestního zákona a současně tato novela rozšířila pro účely úplatkářství definici veřejného činitele i na osoby v postavení zahraničních veřejných činitelů. Potřeba rozšířit pojem veřejného činitele pro účely úplatkářství vyplynula dle důvodové zprávy z potřeby souladu s Úmluvou o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích a dále také

z požadavku právní jistoty. Vedle osoby uvedené v § 89 odst. 9 trestního zákona se veřejným činitelem podle § 160 až § 162 rozumí též osoba

- a) zastávající funkci v zákonodárném orgánu, soudním orgánu, orgánu veřejné správy nebo v jiném orgánu veřejné moci cizího státu,
- b) zastávající funkci v mezinárodním soudním orgánu,
- c) zastávající funkci, zaměstnaná nebo pracující v mezinárodní nebo nadnárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného nebo v jejich orgánech a institucích, nebo
- d) zastávající funkci v podniku, v němž má rozhodující vliv Česká republika nebo cizí stát, pokud je s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.

Z dikce trestního zákona jednoznačně vyplývá, že zahraniční veřejný činitel v § 162a odst. 2 trestního zákona nemusí splňovat jednotlivé znaky definice veřejného činitele obsažené v § 89 odst. 9, toto postavení jim také nemusí přiznávat výslovně mezinárodní smlouva. Důsledkem tohoto ustanovení jsou však nestejně podmínky trestnosti pro osoby zastávající funkci v tuzemských podnicích, v nichž cizí stát nemá dominantní postavení, od osob uvedených v § 162a odst. 2 písm. d).

Společné ustanovení tohoto oddílu trestního zákona v § 162a odst. 1 dále také vysvětluje pojem *úplatek*. Legální definice úplatku naplňuje požadavek právní jistoty, rozumí se jím tedy neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo se má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není právní nárok. Soudní judikatura se také vyjadřovala k povaze onoho prospěchu a vycházíme tedy z toho, že úplatek nemusí být pouze majetkový prospěch, nýbrž vše, co podplácené osobě jakkoli prospívá, cokoliv, co jí poskytuje výhodu či úlevu¹. Úplatek je obecně jedním ze znaků trestných činů úplatkářství a k naplnění tohoto znaku není podstatná výše tohoto úplatku, zákon nestanovuje žádnou hodnotovou hranici. Tato výše bude významná pouze pro určení stupně nebezpečnosti činu pro společnost. Vychází se z představy, že význam výše úplatku se různí dle oblasti společenského života, kde k úplatkářství došlo. V oblasti výkonu státní moci a správy však nemohou být tolerovány žádné úplatky, ani nepatrné

¹ R 3957/30

hodnoty¹. Na druhé straně je nutné zdůraznit, že úplatkem se však nerozumí spropitné nebo jiné formy projevů spokojenosti zákazníků s provozováním určitých služeb.

Třetím, neméně důležitým pojmem, který je definován v § 162a odst. 3 trestního zákona, je pojem *obstarávání věcí obecného zájmu*. Tato definice byla vložena do trestního zákona novelou z roku 2004 a říká: „Za obstarávání věcí obecného zájmu se považuje též zachovávání povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.“ V tomto ustanovení trestního zákona se promítla potřeba dostát závazků vyplývajících pro Českou republiku z členství v Evropské unii. Definuje nám tento pojem pro oblast obchodních vztahů (závazkové vztahy mezi podnikateli týkající se podnikatelské činnosti) v soukromém sektoru. Ale i ze samotné definice slovem „též“ vyplývá, že tímto není pojem obstarávání věcí obecného zájmu vyčerpán. Obecně jej chápeme jako plnění úkolů, na jejichž plnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina. Ze soudní judikatury vyplývá, že jde o činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu, tedy nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů nebo právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb². Věcí obecného zájmu tak bude zcela nepochybně např. rozhodování soudů, činnost lékařů či pohřební služby. V činnosti orgánů státní moci a správy je obstaráváním věcí obecného zájmu nejen vlastní rozhodování nebo jeho výkon, ale také samotná příprava rozhodnutí³.

Pro trestnost úplatkářství se požaduje souvislost mezi úplatkem a obstaráváním věcí obecného zájmu. Taková souvislost je dána tehdy, pokud má úplatek vztah ke konkrétní činnosti, která má povahu obstarávání věcí obecného zájmu. Tím je tedy případ, kdy má úplatek vztah k činnosti osoby, jež věci obecného zájmu sama obstarává, nebo osoby, jež přitom spolupůsobí.

Součástí těchto ustanovení je také § 163 obsahující i zvláštní formu účinné lítosti. Jejím účelem je především prostřednictvím zakotvení beztrestnosti těch občanů, již byli o úplatek požádáni, a proto jej poskytli nebo slíbili, a okamžitě oznámili tento trestný čin příslušným orgánům, dosáhnout vyšší efektivnosti při odhalování korupce.

¹ R 17/78

² R 16/88

³ R 17/78

Důležité je však zmínit, že ustanovení o účinné lítosti se vztahuje pouze na trestný čin přijímání úplatku podle § 160 a na nepřímé úplatkářství podle § 162 odst. 1. Nevztahuje se však ani na trestné činy dle § 161 a § 162 odst. 2, pokud pachatel úplatek nabídl.

3.3.1 Přijímání úplatku (§ 160)

Objektivní stránka tohoto trestného činu je tvořena třemi možnými formami jednání:

a) přijetí úplatku dle § 160 odst. 1 – v tomto případě jde o dokonání úplatkářského jednání, pachateli se skutečně dostane neoprávněné výhody za obstarání věci obecného zájmu. K přijetí úplatku může dojít i bez předchozí nabídky nebo slibu.

b) přijetí slibu o poskytnutí úplatku dle § 160 odst. 1 – jde o formu přípravy povýšenou zákonem na dokonání trestný čin. Není podstatné, zda dojde ke splnění tohoto slibu, plně postačí, že pachatel nabídku neodmítl a výslovně nebo konkludentně s ní souhlasí.

c) žádání úplatku dle § 160 odst. 2 - pachatel sám dal podnět k poskytnutí nebo slíbení úplatku, není vyžadována výslovná žádost, plně postačí projev, z něhož je nepochybné, že pachatel navozuje situaci, aby mu byl úplatek nabídnut, a poté, co mu je taková nabídka učiněna, úplatek neodmítne, výslovně nebo konkludentně s ní naopak souhlasí¹. Trestný čin podle tohoto ustanovení je dokonán již tím, že pachatel úplatek žádá, není podstatné, zda mu z jeho podnětu skutečně poskytnut nebo slíben. Soudní judikatura² výslovně uvádí, že k tomu, že pachatel žádal úplatek, se přihlíží při výměře trestu jako k okolnosti určující stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Ustanovení § 160 odst. 2 trestního zákona je ustanovením speciálním k § 160 odst. 1, jednočinný souběh tu tedy nemůže nastat.

Po subjektivní stránce je třeba vždy úmyslu, subjektem pak může být pouze ta osoba, jež obstarává věci obecného zájmu a podle § 160 odst. 3 písm. b) a odst. 4 písm. b) trestního zákona, pouze veřejný činitel.

V souladu s výše již uvedeným platí, že jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 je možný.

3.3.2 Podplácení (§ 161)

Tento trestný čin, shodně jako předcházející, postihuje všechna jednání, která

¹ R 17/1978

² R 3/1978

porušují řádný, nestranný způsob obstarávání věci obecného zájmu.

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoli, po subjektivní stránce je vyžadován úmysl.

Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v:

- a) poskytnutí úplatku, tedy nejen jeho přímé bezprostřední předání, ale i nepřímé poskytnutí materiální či jiné výhody,
- b) nabídnutí úplatku, tedy v jednání, kterým pachatel projevuje ochotu úplatu poskytnout proto, aby při obstarávání věci obecného zájmu bylo jeho požadavku vyhověno,
- c) slíbení úplatku, kterým se rozumí závazek úplatek poskytnout, jestliže v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu bude osobou tuto věc obstarávající požadavku vyhověno.

Platí, že odmítnutí úplatku nemá vliv na trestní odpovědnost pachatele.

Pokud pachatel trestného činu podplácení poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek veřejnému činiteli (§ 161 odst. 2 písm. b)), je to důvodem použití vyšší trestní sazby a zvyšuje společenskou nebezpečnost tohoto jednání pachatele. Je však nutné, aby pachatel věděl, že osobě, kterou podplácí, je svěřena pravomoc ve věci, v souvislosti s kterou podplácí, nemusí však vědět, že jde o veřejného činitele, postačí tu, že se zřetelem k okolnostem případu a svých osobních poměrů to vědět měl a mohl¹.

3.3.3 Nepřímé úplatkářství (§ 162)

Tímto ustanovením trestního zákona jsou postihována jednání, která teprve směřují do budoucna prostřednictvím intervence působící výlučně na výkon pravomoci veřejného činitele. Oproti předcházejícím ustanovením je tak okruh ovlivňovaných osob užší, nepostačuje tu každý, kdo je způsobilý obstarat věc obecného zájmu².

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel:

- a) žádá úplatek,
- b) přijme úplatek,

u obou případů za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že tak již učinil;

¹ Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon. Komentář. Díl II. 6. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. s. 1005.

² Chmelík Jan, Ivor Jaroslav, Porada Viktor. Trestní právo hmotné. Praha: Linde, 2007. s. 184.

c) jinému poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek z takového důvodu.

Po stránce zavinění vyžaduje zákon u obou skutkových podstat úmysl.

Trestný čin úplatkářství dle § 162 odst. 1 je dokonán už tím, že pachatel žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele. Nemusí tak skutečně intervenovat u veřejného činitele, pokud tak ale učinil, lze to hodnotit jako okolnost zvyšující nebezpečnost činu pro společnost.

V případě, že pachatel tohoto trestného činu úplatek žádá nebo přijímá v součinnosti s veřejným činitelem, dopouští se pak účastenství na trestném činu přijímání úplatku (podle § 10 odst. 1, § 160 odst. 1, 3, popř. § 160 odst. 2, 3).

Jestliže pachatel pouze předstírá, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, avšak nemá to v úmyslu, dopouští se trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona, popř. o jeho pokus § 8 odst. 1, § 250¹.

3.4 Vybrané související trestné činy

Mezi trestné činy související s problematikou veřejných činitelů, které tu nebyly dosud zmíněny, lze zařadit především některé trestné činy z oddílu šestého hlavy třetí zvláštní části trestního zákona. Souvislost však můžeme nalézt například i u trestného činu poškozování cizích práv (§ 209 odst. 1, odst. 2) nebo trestného činu vraždy (§ 219 odst. 1, odst. 2 písm. f).

Šestý oddíl třetí hlavy zvláštní části trestního zákona obsahuje skutkové podstaty trestných činů spočívající v různorodém jednání, ale jejich společným objektem je především ochrana činnosti orgánů veřejné moci před zásahy, které narušují tuto činnost. Poskytována je tato ochrana ale pouze ve sféře veřejné, nikoli soukromé.

3.4.1 Zasahování do nezávislosti soudu (§ 169a)

Požadavek týkající se nezávislosti soudu je požadavkem, jenž vychází z čl. 81 a 82 Ústavy, nezávislost soudní moci je obecně atributem právního státu. Do trestního zákona byl vnesen novelou trestního zákona č. 159 z roku 1989.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně nezávislosti soudců před neoprávněnými zásahy do činnosti a rozhodování. Toto ustanovení trestního zákona chrání nerušené plnění povinností uložených soudcům, nikoliv osobu soudce. Jsou tu

¹ R 32/1987-II

tedy chráněny osoby vykonávající pravomoci soudu, ochrana se tedy bude vztahovat i na justiční čekatele, soudní tajemníky, vyšší soudní úředníky apod.

Objektivní stránka spočívá v působení na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Jde o úmyslný trestný čin, který je dokonán samým působením na soudce, nezávisle na úspěšnosti.

Tento trestný čin je zvláštní formou působení na výkon pravomoci veřejného činitele, v tomto případě soudce. Jedná se však o takové působení, které nemá povahu fyzického násilí (jednalo by se o trestný čin útoku na státní orgán nebo útoku na veřejného činitele dle § 153 a násl.)

Jde o ustanovení speciální ve vztahu k trestnému činu útoku na veřejného činitele podle § 156, podplácení podle § 161 a nepřímého úplatkářství podle § 162.

3.4.2 Pohrdání soudem (§ 169b)

Novelou trestního zákona z roku 1991 byla zavedena skutková podstata, jejímž cílem je chránit nejen nezávislost soudnictví, ale také důstojný průběh soudního jednání.

Objektivní stránka zahrnuje tři formy jednání pachatele:

- a) opakované rušení jednání soudu závažným způsobem,
- b) opakované urážlivé nebo znevažující chování k soudu při soudním jednání,
- c) opakované zmaření jednání soudu.

Podmínkou trestnosti je, aby k nepřístojnému chování došlo opakovaně, což je chápáno jako jednání, které se stalo alespoň dvakrát.

Ustanovení § 169b je ustanovením speciálním k trestnému činu útoku na státní orgán podle § 154 odst. 2.

4. Vybrané otázky doplňující trestněprávní ochranu a odpovědnost veřejných činitelů

4.1 Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Trestněprávní ochrana a odpovědnost veřejných činitelů je významným způsobem doplněna přestupkovým zákonem, který byl vydán v návaznosti na souběžně zpracovávanou novelu trestního zákona (zákon č. 175/1990 Sb. – viz výše). Pojmové vymezení trestného činu a přestupku je jednou z důležitých otázek trestní odpovědnosti. Trestněprávní teorie se poměrně rozsáhle zabývá společnými i vzájemně odlišujícími znaky pojmu trestného činu a přestupku.

V rámci problematiky veřejných činitelů je třeba upozornit na § 21 přestupkového zákona nazvaný Přestupky proti pořádku ve státní správě vyskytující se na více úsecích státní správy, konkrétně na § 21 odst. 1 písm. h). V tomto ustanovení je zakotven přestupek, jehož se dopustí ten, kdo úmyslně neoprávněně vystupuje jako veřejný činitel. Z definice přestupku (§ 2 odst. 1 přestupkového zákona) vyplývá, že ustanovení o přestupcích jsou ve vztahu subsidiarity k ustanovením o trestných činech. Proto zásadně platí, že pokud by jednáním uvedeným v § 21 odst. 1 písm. h) přestupkového zákona byla způsobena vážná újma na právech, bude se jednat o trestný čin poškozování cizích práv dle § 209 odst. 1, odst. 2 trestního zákona.

Z dalších ustanovení je třeba zmínit § 47 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona (neuposlechnutí výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci, k této otázce se vyjadřoval Ústavní soud¹), § 49 odst. 1 písm. a), c) a § 50 odst. 1 písm. a).

Ustanovení přestupkového zákona se obecně vztahuje na všechny fyzické osoby, včetně veřejných činitelů. Ze vzájemného vztahu subsidiarity zmíněného výše usuzujeme, že pokud protispolečenský čin nesplňuje veškeré znaky trestného činu, může splňovat znaky přestupku (např. nebudou-li splněny veškeré podmínky stanovené zákonem pro jednání mající zdánlivě povahu trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 156 trestního zákona, může ono jednání být přestupkem dle § 49 odst. 1 písm. a), c) přestupkového zákona).

¹ I. ÚS 263/97: „Občané jsou povinni se podrobit výkonu pravomoci veřejného činitele bez ohledu na svůj soukromý názor. Jsou-li přesvědčeni, že tímto jednáním bylo porušeno jejich právo či jim byla způsobena, mohou se proti takovému postupu veřejného činitele bránit jiným, a to zákonným způsobem. Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, ani žádná jiná právní norma nepřipouští, aby občané nejprve hodnotili zákonnost postupu veřejných činitelů a teprve na základě toho jejich pokynů uposlechli nebo neuposlechli.“)

4.2 Disciplinární odpovědnost

Obecně platí, že právní teorie rozděluje právní delikty na trestné činy, přestupky a jiné správní delikty, disciplinární delikty a delikty z porušení povinností ve vztazích upravených soukromoprávní metodou úpravy¹. Disciplinární odpovědnost je tedy jedním z druhů veřejnoprávní odpovědnosti. Disciplinární delikt spočívá v porušení disciplíny, určité kázně založené na plnění zvláštních právních povinností, vyplývajících ze zvláštních právních vztahů (např. soudci, advokáti). Disciplinární odpovědnost je tedy uplatňována pouze vůči osobám, které jsou na základě právního poměru ve vztahu určité odpovědnosti vůči tomu, kdo disciplinární odpovědnost uplatňuje. Zánikem tohoto poměru tedy zaniká i odpovědnostní disciplinární vztah.

Problematika kárné odpovědnosti státních zaměstnanců je upravena zákonem č. 218/2002 Sb., tzv. služebním zákonem, účinnost tohoto zákona je z valné většiny odložena na rok 2012 pro případ, že v mezidobí nedojde k přijetí nové právní úpravy². Dle služebního zákona je kárná odpovědnost správní disciplinární odpovědností státních zaměstnanců. Státními zaměstnanci se rozumí osoby, které vykonávají státní správu, které byly řádně jmenovány do služby a složily služební slib. Služební zákon ve svých ustanoveních § 70 - § 79 definuje jednotlivé pojmy této odpovědnosti (např. služební kázeň, kárné provinění). V současnosti je již ale připravována nová právní úprava vycházející z jednotnosti postavení úředníků veřejné správy v pracovněprávním poměru.

Úpravu kárné odpovědnosti obsahuje také zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v ustanoveních § 86 až § 90, kde je stanovena kárná odpovědnost soudce, předsedy soudu, místopředsedy soudu, předsedy kolegia Nejvyššího soudu nebo Nejvyššího správního soudu za kárné provinění. Podobnou úpravu obsahuje ale také zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, konkrétně v ustanoveních § 27 až § 32 tohoto zákona.

Tuto problematiku nalezneme také v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v části čtvrté tohoto zákona nazvané Kázeňské odměny a kázeňské tresty.

¹ Boguszak J., Čapek J., Gerloch A.; Teorie práva. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o. , 2001. s. 167 – 170.

² Hendrych Dušan a kolektiv. Správní právo:obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 517 – 523.

Disciplinární odpovědnost vyžaduje obecně tedy zvláštní zákonnou úpravu, zpravidla v rámci úpravy postavení vybrané skupiny osob, které pak této odpovědnosti podléhají.

4.3 Odpovědnost za škodu

Považuji za důležité v této kapitole alespoň okrajově zmínit také odpovědnost za škodu.

Obecnou úpravu odpovědnosti za škodu nalezneme v občanském zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.), neboť jedním ze základních principů občanského práva je obecná povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.

Odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem je upravena zvláštním zákonem č. 82/1998 Sb. Tento zákon upravuje odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci. Tuto moc lze dle Ústavního soudu definovat jako moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně, a subjekt, o jehož právech a povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí na vůli subjektu¹. Odpovědnost státu tu není omezena jen na škodu způsobenou státními orgány, ale vztahuje se také na škodu způsobenou fyzickými a právníckými osobami při výkonu státní správy, která jim byla státem svěřena². Tyto osoby jsou dle ustanovení zákona nazvány úředními osobami, což je pojem, se kterým pracuje i nový trestní zákon. Stát odpovídá za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím a nesprávným úředním postupem. Jde o absolutní objektivní odpovědnost, pro právní vztahy upravené tímto zákonem platí tedy subsidiárně občanský zákoník. Současně však zákon ve svých ustanoveních zakotvuje institut regresní úhrady. Podstatou tohoto institutu je právo státu, pokud nahradil škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, požadovat regresní úhradu na úředních osobách a územních samosprávných celcích, pokud škodu způsobily při výkonu státní správy, nebo na těch, kteří byli k vydání rozhodnutí nebo úřednímu postupu oprávněni. Postavení tohoto zákona je ale poměrně komplikované ve

¹ Usnesení ÚS uveřejněné pod č. 3/1992 Sbirky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR

² Hendrych Dušan a kolektiv. Správní právo: obecná část. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 489.

vztahu k některým speciálním zákonům, např. zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, který ve svých ustanoveních obsahuje také úpravu náhrady škody a náhrady za poskytnutí věcné pomoci (§ 95 a násl.). Vyvozujeme tu subsidiární užití zákona č. 82/1998 Sb.

Shrneme-li, platí, že postavení veřejného činitele nepřináší pouze určitá privilegia či výsady, s jejich postavením je také spojena zvýšená odpovědnost. Nehovoříme tu však pouze o odpovědnosti trestněprávní. Je doplňována v souladu s výše uvedeným i jinými druhy odpovědnosti. Nelze se ale zabývat problematikou veřejných činitelů a nezmínit odpovědnost politickou, např. u funkcionářů obce. Tento druh odpovědnosti je ve veřejnosti chápán různě. Úzce to souvisí s tím, jak daná společnost chápe politiku, především pak to, zda převažuje názor, že do politiky patří, nebo nepatří morálka. Jde především o odpovědnost vůči občanům a jejím výsledkem je vždy jen znovuzvolení či nezvolení.

I když v laické veřejnosti přetrvává názor, že s postavením veřejných činitelů jsou spojeny pouze, nebo alespoň především, výhody, odpovědnost veřejných činitelů je ale v souvislosti s výše uvedeným také velmi značná.

5. Úprava dané problematiky v zákoně č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník)

Pád totalitního režimu v roce 1989 způsobil ekonomické, politické a sociální změny, které se projeví v rámci celé společnosti. Trestní právo bylo nutné v důsledku těchto změn deideologizovat, dekriminalizovat a diferencovat trestní odpovědnost. Prostředkem k tomu se staly především velké novely současného trestního zákona. Avšak ani tyto novely nemohly zásadním způsobem změnit koncepci dosavadního trestního zákona. Bylo třeba komplexně rekonstruovat trestní právo hmotné i procesní, výsledkem těchto snah je zákon č. 40/2009, nový trestní zákoník.

Dnem 1. ledna 2010 nabývá účinnosti nový trestní zákoník. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu vyplývá, že zákon č. 40/2009 Sb. vychází především z přesvědčení, že dosáhnout náležité ochrany demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochrany jejich života, zdraví a majetku lze především mimotrestními prostředky. V souladu se subsidiární úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti vychází zákon z myšlenky, že na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech. V nové úpravě trestního práva hmotného v důsledku prohlubujících se konfliktů ve společnosti, nových negativních jevů, nových forem trestné činnosti, stoupající brutality pachatelů apod. dochází ke zpřísnění trestní represe zvýšením trestních sazeb u některých trestných činů. Významnou změnu přináší tento zákon také v tom, že kategorizace soudně trestných jednání je založena na bipartici – zločin a přečin.

Zaměříme-li svou pozornost v rámci tohoto nového zákona na problematiku veřejných činitelů, zjistíme, že s pojmem *veřejný činitel* tento zákon vůbec nepracuje. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu lze vyčíst, proč tomu tak je. Tento pojem, jak zdůvodňuje ona zpráva, pochází ještě z období komunistického státu. Po vzoru zahraničních úprav i dle mezinárodních dokumentů je nahrazen pojmem *úřední osoba*. Vymezení trestní odpovědnosti i ochrany těchto osob si prý ale nadále zachovávají znaky obsažené v dosud platné právní úpravě. Pouze na základě Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 o provádění pravidel hospodářské soutěže podle čl. 81 a 82 Smlouvy je doplněn výčet úředních osob o finančního arbitra a jeho zástupce a také o notáře při provádění úkonů v řízení o dědictví v postavení soudního komisaře. Mezi úřední osoby byl dále také výslovně zařazen strážník obecní policie. Ustanovení týkající se úředních osob zpřesňuje podmínku záležející ve výkonu pravomoci, výslovně ji spojuje s plněním

úkolů státu nebo společnosti.

Problematika úředních osob je upravena v § 127 zákona č. 40/2009 Sb., toto ustanovení je zařazeno v hlavě VIII, ve výkladových ustanoveních (výkladová ustanovení obsahují vysvětlení základních pojmů, se kterými zákon pracuje v obecné i zvláštní části, mají obecnější platnost, a proto byly zařazeny do samostatné hlavy VIII v obecné části).

§ 127 zní: „ (1) Úřední osobou je

- a) soudce,
- b) státní zástupce
- c) prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,
- d) člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,
- e) příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie,
- f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,
- g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař,
- h) finanční arbitr a jeho zástupce,
- i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.

(2) K trestní odpovědnosti a ochraně úřední osoby se podle jednotlivých ustanovení trestního zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.

(3) Úřední osoba cizího státu nebo mezinárodní organizace se za podmínek uvedených v odstavcích 1 a 2 považuje za úřední osobu podle trestního zákona, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva.“

Definice úřední osoby opustila obecné i konkrétní vymezení skupiny těchto osob a stala se tak přehlednou. Obsahuje výčet osob považovaných za úřední osoby z velké

části shodující se s dosud platnou úpravou. V úvodu tohoto výčtu si jistě povšimneme zmizení poněkud abstraktního pojmu voleného funkcionáře a zavedení pojmu *orgán veřejné moci*. Pozitivem je také vymizení sporů s pojmem samosprávy, neboť § 127 výslovně uvádí územní samosprávu. Novinkou je zakotvení strážníka obecní policie a finančního arbitra s jeho zástupcem. V případě exekutora již ve výčtu činností není dále obsaženo *sepisování exekutorských zápisů*, neboť je součástí exekuční činnosti. Ve výčtu úředních osob došlo k výslovnému uvedení notáře při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudního komisaře, což lze jistě vítat vzhledem k aplikačním problémům, jež byly v platné úpravě s jejich postavením. Podmínka spočívající ve výkonu pravomoci je tu výslovně spojena s plněním úkolů státu nebo společnosti. Následující odstavce tohoto ustanovení se neliší od dosud platného trestního zákona.

Ve zvláštní části trestního zákoníku se odráží změna v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů. Ve středu pozornosti je tak především člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, jeho osobní svoboda a jiná jeho základní lidská práva a svobody. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných jsou v důsledku toho zařazeny do hlavy X zvláštní části trestního zákoníku. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. uvádí, že hlava desátá zvláštní části trestního zákoníku chrání široké spektrum společenských vztahů, zájmů a hodnot, které jsou předpokladem pro to, aby demokratický stát mohl bezchybně vykonávat svoje funkce v zájmu veřejnosti.

V dílu prvním této hlavy jsou stejně jako u dosud platného trestního zákona obsaženy trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby. Trestné činy násilí proti orgánu veřejné moci (§ 323 zákona č. 40/2009 Sb.) a vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324) byly převzaty z dosavadní právní úpravy, došlo však u nich k úpravám, jež spočívají v nahrazení pojmu státního orgánu za orgán veřejné moci, k nahrazení škody velkého rozsahu za značnou škodu a k doplnění u pojmu samosprávy za územní samosprávu. U trestných činů násilí proti úřední osobě (§ 325) a vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326) došlo tedy k nahrazení pojmu veřejného činitele za úřední osobu. K podstatným změnám tu však nedošlo. V následujícím ustanovení trestního zákoníku v § 327 nazvaném Společná ustanovení došlo k rozšíření ochrany osoby, která vystoupila na podporu nebo na ochranu nejen úřední osoby, ale nadále také některého z orgánů státní správy, orgánů územní samosprávy, soudů nebo ostatních orgánů veřejné moci. Rozšířena byla také i

na mezinárodně chráněné osoby a na pracovníky mezinárodních soudních orgánů. Významnou změnou po vzoru některých zahraničních úprav je zakotvení trestného činu přisvojení pravomoci úřadu v § 328. Důvodová zpráva toto zakotvení zdůvodňuje potřebou vyvarovat se případů, kdy se pachatelé vydávají za úřední osobu, nebo vykonávají úkony, které jsou vyhrazeny orgánu státní správy, orgánu územní samosprávy, soudu nebo jinému orgánu veřejné moci, nebo jsou vykonávány jen z moci úřední takového orgánu.

Trestné činy úředních osob obsažené v dílu 2 zvláštní části trestního zákoníku se příliš od platné právní úpravy nezměnily. U trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329) jsou doplněny a upřesněny některé okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, obdobně pak i u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330).

Díl 3 tvoří problematika úplatkářství. Trestné činy přijetí úplatku a podplácení zahrnují nadále nejen přímé přijetí úplatku a podplácení, ale i nepřímé takové úplatkářství prostřednictvím jiné osoby. Došlo tu dále také k úpravě korupce v soukromém sektoru a ke zvýšení trestních sazeb. Nepřímé úplatkářství upravené v § 333 je napříště také možné spáchat přijetím úplatku za to, že bude osoba úplatek přijímající i prostřednictvím jiného člověka působit na úřední osobu. Společná ustanovení tohoto dílu jsou téměř v souladu s platnou úpravou, ustanovení o účinné lítosti nadále obsažena nejsou.

Dosud platná právní úprava s sebou přinášela v souladu s výše uvedeným určité aplikační problémy. Právě jejich vyhodnocení a příslušné závěry jsou zapracovány do nového trestního zákona. Odborná veřejnost se shodovala v názoru, že dosavadní právní úprava byla poměrně nepřehledná a zastaralá. Změnu, kterou přináší nový trestní zákon, je možno v rámci problematiky úředních osob (dle platné právní úpravy veřejných činitelů) hodnotit jako zdařilou. Lze jistě očekávat, že se s užíváním nového trestního zákona v praxi objeví nějaké aplikační problémy. To vše nám ukáže čas, prozatím se však zdá, že zvýšená trestněprávní ochrana a odpovědnost veřejných činitelů byla zpracována velmi dobře.

Závěr

Již v minulosti byla poskytována ochrana osobám, které vykonávaly určitou jim svěřenou pravomoc. Okruh těchto osob se v různých historických obdobích lišil, zahrnoval mnohdy i osoby, které bychom dnes mezi veřejné činitele nepočítali. Podstata tohoto institutu však vycházela ze stejných pohnutek jako dnes: poskytnout ochranu těm, jež se určitým způsobem podílejí na plnění úkolů státu. V minulosti těmto osobám byla poskytována především zvýšená trestněprávní ochrana. V demokratickém právním státu byl však kladen důraz také na jejich zvýšenou trestněprávní odpovědnost, nelze však ani pominout některé další druhy odpovědností – odpovědnost politickou či morální.

Platná právní úprava týkající se definice veřejných činitelů je odbornou veřejností¹ kritizována pro relativní neurčitost a zastaralost, navzdory novelám těchto ustanovení. V běžném životě se vyskytují skupiny osob, kterým by vzhledem k činnosti, jež vykonávají, mohlo být přiznáno postavení veřejného činitele, ale z důvodu nesplnění některého znaku definice se tak stát nemůže. Současná úprava postavení veřejného činitele byla však podrobena revizi v rámci modernizace celého trestního práva hmotného. Přijetím nového trestního zákoníku dochází ke změně v jejich definici i k určitým změnám ve zvláštní části trestního zákoníku. Nakolik dokázal nový trestní zákoník vyřešit rozpor mezi potřebou ochrany širšího okruhu osob a potřebou stíhat zneužití pravomocí osob, které se podílejí na plnění úkolů společnosti, nám ukáže čas.

¹ Např. Ústavní soud ve svém rozhodnutí III. ÚS 371/99

Použitá literatura:

Adamová K., Soukup L.; Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004. s. 325 – 343.

Bílý Jiří L.; Právní dějiny na území České republiky. Praha: Linde, 2003. s. 449 – 453.

Boguszak J., Čapek J., Gerloch A.; Teorie práva. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2001. s. 122, 160 – 170.

David Roman. Politologie. 5. vydání. Olomouc: nakladatelství Olomouc s. r. o., 2003. s. 125 – 129.

Fenyk Jaroslav, Illková Patricie. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918 – 1995. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 330 – 362, 440 – 464.

Fryšták Marek a kol.; Trestní právo hmotné – zvláštní část. Ostrava: Key Publishing, 2008. Kapitola 4.

Hendrych Dušan a kolektiv. Správní právo: obecná část. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 489.

Hendrych Dušan a kolektiv. Správní právo: obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 517 – 523.

Chmelík Jan, Ivor Jaroslav, Porada Viktor. Trestní právo hmotné. Praha: Linde, 2007. s. 184.

Jánošíková Petra, Knoll Vilém, Rundová Alena. Mezníky českých právních dějin. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005. s. 103 – 126.

Jelínek Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 200 – 205, 516 – 518.

Jelínek Jiří. Trestní právo – novelizace v letech 1997 až 1999. Praha: Linde, 2000. s. 9 – 16, 22 – 23.

Jelínek Jiří a kolektiv. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 26. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 173.

Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kolektiv. Občanské právo hmotné 1. 4. vydání. Praha: Aspi, 2005. s. 44 – 47.

Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 7.

Malý Karel. České právo v minulosti. 1. vydání. Praha: Orac, 1995. s. 113 – 124.

Malý Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. vydání. Praha: Linde, 1999. s. 337 – 340.

Malý Karel. K českému trestnímu právu 15. – 16. století. Praha: nakl. Československé akademie věd, 1962. s. 37 – 104.

Malý Karel. Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století. 2. vydání. Turnov: vydala Univerzita Karlova, 1989. s. 52 – 80.

Novotný Oto a kolektiv. Trestní právo hmotné 1 – obecná část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2003. s. 195.

Novotný Oto a kolektiv. Trestní právo hmotné 2 – zvláštní část. 4. vydání. Praha: Aspi, 2004. s. 239 – 247.

Ondruš Radek. Pracovníci veřejné správy a státních orgánů a postavení veřejného činitele. Trestní právo, 2000, č. 4. s. 17 – 20.

Sládeček Vladimír. Obecné správní právo. Praha: Aspi, 2005. s. 204, 244.

Solnař V., Fenyk J., Císařová D.; Základy trestní odpovědnosti. Praha: Orac, 2003. s. 144.

Soukup Ladislav. Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990. Praha: nakladatelství Karolinum, 2002. s. 209 – 225.

Staněk J., Řehák L.; Nové postavení a úkoly stráží. Praha: Venator, 2000. s. 6 – 7.

Šámal P., Púry F., Rizman S.; Trestní zákon: komentář. I. a II. Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 663, 666, 670, 986 – 987, 991, 995, 1005.

Teryngel Jiří. K vymezení pojmu veřejného činitele. Trestní právo, 1999, č. 11. s. 4 – 5.

Použitá a citovaná judikatura:

Jednotlivá rozhodnutí jsou citována ze Sbírek soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky a dále také ze Sbírek nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky.

R 52/65 2 Tz 12/65

R 22/66 1 Tz 95/65

R 17/67 6 Tz 64/66

R 54/70 7 Tz 8/70

R 48/72 4 To 47/71

R 25/75 6 Tz 73/74
R 59/76 2 T 8/76
R 17/77
R 3/78 11 Tzf 11/77
R 17/78 Stanovisko Plsf 1/78
R 43/78 5 Tz 30/77
R 19/81 Stanovisko
R 32/87 11 Tz 25/86
R 43/87 11 Tz 19/86
R 11/88 7 Tz 15/87
R 16/88 Stanovisko Tpjf 28/87
Pl. ÚS 43/93
R 8/95 3 To 102/94
R 37/95 7 To 322/94
R 39/96 2 Tzn 59/96
I. ÚS 263/97
III. ÚS 371/99
R NS 8/2001 – T 226
R NS sp.zn. 5 Tz 136/2001
R NS 6/2004 – T 696
R 21/2004

Právní předpisy:

Veškeré právní předpisy (zákon č. 140/1961 Sb., zákon č. 23/1962 Sb., zákon č. 99/1963 Sb., zákon č. 102/1963 Sb., zákon č. 40/1964 Sb., zákon č. 2/1969 Sb., zákon č. 175/1990 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., zákon č. 553/1991 Sb., zákon č. 557/1991 Sb., zákon č. 114/1992 Sb., zákon č. 358/1992 Sb., zákon č. 283/1993 Sb., zákon č. 289/1995 Sb., zákon č. 82/1998 Sb., zákon č. 96/1999 Sb., zákon č. 219/1999 Sb., zákon č. 238/1999 Sb., zákon č. 129/2000 Sb., zákon č. 219/2000 Sb., zákon č. 120/2001 Sb., zákon č. 265/2001 Sb., zákon č. 6/2002 Sb., zákon č. 218/2002 Sb., zákon č. 361/2003 Sb., zákon č. 362/2003 Sb., zákon č. 273/2008 Sb., zákon č. 40/2009 Sb.) jsou čerpány z internetového zdroje www.sbirka.cz.

The Criminal protection and responsibility of public agents

The theme of my Master degree thesis is the criminal protection and responsibility of public agents. This problem is regulated in different ways of the legislation in different countries. The purpose of this thesis is to summarize the legislation of criminal protection and responsibility of public agents in the Czech Republic.

I am very interested in criminal law and this is one of the reasons why I decided on this question. The problem of the position of public agents is a very attractive theme and very often discussed in mass media.

I was concerned in why public agents are the subjects of increased criminal protection and if they are more responsible people than the others.

My Master degree thesis is composed of five chapters. Each of them deals with different aspect of the problem.

Firstly, I engaged in the historical development of this theme. Chapter One analyses how the public agents were protected in the past and what was the responsibility of public agents in the past like? The circle of these people was a little bit different from the modern time. In those days not all people who are considered to be public agents today would have been included. The merit of this institution arose from the same objectives as today: to provide the safeguard to people who performance the tasks of the country. In the past especially these people were increasingly protected.

Secondly, in Chapter Two of my thesis the term of a public agent is defined according to the relevant Czech legislation. There is a general and specific definition of this term included. This definition is the core of the matter and the following chapters.

Further, Chapter Three is subdivided into two parts and provides an outline of special part of criminal Law. The first part concentrates on crime, which should protect public agents, the second one describes crime committed by public agents and the principles of their increased responsibility.

Chapter Four is the next part of my work and it includes different complementary questions related to this theme. For example: disciplinary liability or responsibility for damage and political liability.

In the last chapter, Chapter Five, there is the amendment of the new Criminal Law. There was an urgent need to change The Penal law after the year 1989 in The

Czech Republic. In consequence of this the new Criminal Law was accepted and is coming into force on Jan 1, 2010. The term “public agent” will be substituted by the new term “person in authority”. This chapter concentrates on problems resulting from the new definition.

Seznam klíčových pojmů:

veřejný činitel – public agent

trestněprávní ochrana – criminal protection

trestněprávní odpovědnost – criminal responsibility